

ELANUL

Nr. 180
FEBRUARIE
2017

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COMUNA GĂGEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

GHEORGHE CLAPA - 75

Redacția

Profesor, muzeograf, istoric, publicist, etnolog, eseist, umorist, s-a născut la 2 februarie 1942, în orașul Bârlad, județul Tutova, strada Principatele Unite nr. 50, în cartierul Podeni (în acest cartier s-au născut Alexandru Ioan Cuza la 20 martie 1820 și Gheorghe Gheorghiu-Dej la 8 noiembrie 1901). Primii pași în societate i-a făcut în grădinița de lângă Biserica Sfântul Neculai Tuchilă din Podeni (în chiliile acestei biserici, după

Scriitorul Gheorghe Clapa în incinta Galeriilor de Artă „Nicolae N. Tonitza” din Bârlad

spusele lui Gheorghe Vrabie în *Bârladul cultural*, 1937, a învățat la clasa dascălului Hurmuzachi (Frumuzachi), viitorul doctor Vasile Mihail, erou în războiul pentru cucerirea independenței de stat a României, 1877-1878). Educat în spirit disciplinar, a urmat cursurile primare și gimnaziale la „Școala elementară de băieți nr. 2” din clădirea fostei Primării a orașului Bârlad, din cartierul Podeni, școală situată la bifurcarea străzilor Alexandru Ioan Cuza (fostă Cuza Vodă) și Dimitrie Cantemir (fostă Dunării) în apropiere de Podul Pescăriei (locul unde și-a desfășurat acțiunea piesei de teatru „Tache, lanche și Cadâr” de Victor Ion Popa, care locuia în același cartier), în care funcționase Institutul particular de fete „Nathalie Drouhet” și „Școala normală de băieți”, între anii 1944-1948.

După absolvirea Colegiului Național „Gheorghe Roșca Codreanu”, urmează cursurile Facultății de istorie-filozofie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Examenul de licență l-a susținut în fața comisiei a cărei președinte a fost cel care avea să devină acad. Prof. univ. dr. Gheorghe Platon. Și-a continuat munca în învățământ până la 10 noiembrie 1976, când a devenit muzeograf la Muzeul Județean Vaslui (azi „Ștefan cel Mare”) unde a funcționat până la 1 octombrie 1977, când a fost transferat la Muzeul „Vasile Pârvan” din Bârlad. În perioada de până la 17 ianuarie 1987 a luat contact cu arhivele din București, Iași și Vaslui, precum și cu principalele biblioteci și muzee din țară. A organizat expoziții temporare în cadrul Muzeului „Ștefan cel Mare” din Vaslui și la Muzeul „Vasile Pârvan” din Bârlad. A participat la editarea de cărți, comunicări științifice, a publicat articole în presă. În calitate de muzeograf a exercitat o triplă funcție: cercetare, păstrare și valorificare a mărturiilor civilizației omenești, știind că funcția de cunoaștere constituie baza funcției cultural-educative. În anii 1976 și 1977 a efectuat cursuri de perfecționare postuniversitare la „Cumpătul” din Sinaia, la „Padeș”, unde erau depozitate obiectele aduse pentru restaurare și conservare de la Castelul Peleş.

- continuare în pagina 16 -

BÂRLADUL ÎN CONTEXTUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

(II)

Marcel PROCA

“Ostași, cu inima plină de nădejde vă salut azi pe voi, ostași din armata II-a care de mai multe luni ați opus o rezistență nebiruită tuturor încercărilor vrăjmașilor de a rupe liniile noastre. Voi stați aici la un post de onoare păzitori neobosiți ai hotarului Țării, expuși la atacurile unui vrăjmaș care în trufia lui crede că toți trebuie să se închine lui, că toate drumurile, toate ușile sunt deschise lăcomiei sale de stăpânire, prin vitejia voastră bărbătească l-ați învățat să priceapă pe aci nu se trece”.

Discursul regelui Ferdinand pe front,
22 martie 1917

Cartierul Regal la Zorleni

Marele Cartier Regal era condus de regele Ferdinand I, care din punct de vedere constituțional era Comandant de Căpetenie al armatei române iar pe timp de război și șef al Marelui Cartier General român (pentru ca în decembrie 1916 să devină și comandantul forțelor româno-ruse aflate pe frontul din Moldova).

Imediat după intrarea României în război și instalarea Marelui Cartier General al Armatei la Periș a avut loc și deplasarea celui regal la Scroviștea, acolo unde s-au luat în primă instanță principalele decizii privind desfășurarea operațiilor militare pe frontul românesc. În contextul evoluției nefavorabile a campaniei militare și a contraofensivei Triplei Alianțe în zona munților Carpați, în principal pe direcția Predeal – București, s-a dispus pregătirea a două garnituri de tren pentru mutarea Marelui Cartier General într-o cu totul altă locație, fără ca aceasta să fie indicată. Trenul regal, numerotat nr. 2, avea în componență un vagon de siguranță, un vagon regal, un vagon restaurant și unul pentru suită, două vagoane clasa a II-a pentru personal, două vagoane pentru bagaje, 8 vagoane pentru automobile și trei vagoane de trupă.¹

Trenurile au rămas în așteptare până la 19 noiembrie/2 decembrie 1916 când au plecat în direcția Buzău. În memoriile sale Buhman consemnează cu înfigurare și tristețe, la 25 noiembrie/8 decembrie, surprinzând pentru posteritate tabloul retragerii: “Cartierul nostru trebuie să plece din Brătulești. N-am mai avut puțința de a mă rezezi la București. Am chemat la telefon pe ai mei și mi-am luat rămas bun de la dâșii. Auzeam prin telefon pe una din fetele mele executând la pian “Vagues argentine”.

¹ Ion Giurcă, *Prezența Armatei Române la Iași în 1916-1917, în Orașul Iași. “Capitala rezistenței...”*, pg. 187-188.

- continuare în pagina 8 -

BÂRLADUL ÎN ANTICHITATE

PALODA (după Ptolemaeus)

TIARANTOS (după Herodot)

NAPARIS (după Dindner)

ORDESSOS (după Nadezdin)

ARRARUS (după Al. Gonța)

- urmare din numărul trecut -

Gheorghe CLAPA

Motto: „Cei ce vor citi această carte, bine să socotească, și vor vedea că e cu adevărat.”

(*Psaltirea slavo-română* din 1577)

Din cele expuse, rezultă cu mare probabilitate că longitudinea Petrodavei corespunde cu cea a Bârladului.

Pentru latitudine, luând aceleași localități, avem:

După Ptolemaeus	Noviodunum	46°30'	Noracium	46°20'
Adevărata latitud.	Isaccea	45°16'	Sf. Gheorghe	44°54'
Diferența		1°14'		1°26'

După Ptolemaeus	Borsum	46°50'
Adevărata latitud.	Sulina	45°09'
Diferența		1°41'

Următoarele diferențe sunt găsite și de

	Goos apud Tocilescu	Cuno apud Tocilescu
La gura Nistrului	1°30'	1°30'
La gura de sus a Dunării	1°35'	1°35'
La gura de jos a Dunării	1°25'	1°20'

Un alt calcul (pentru latitudine) arată următoarea situație:

Știm că Ptolemaeus a dat pământului un circuit de 180.000 stadii, rezultând 33.300 km, pe când în realitate Pământul are un circuit de 40.000 km, ceea ce revine la 216.216 stadii, deci cu un minus de 36.216 stadii, care împărțite la 180° pe întreaga circumferință, rezultă 200 stadii (exact 201,2) sau 100 stadii pentru o emisferă (emisfera nordică). De la paralela 36° care trece prin insula Rhodos, de la care a pornit geograful grec, și până la paralela 45° ce trece pe la gura meridională a Dunării, sunt 9°, socotite cu 100 stadii, dau 900 stadii sau 166,5 km (socotit cu 185 m stadia). Diferența de 166,5 km dă exact 1°30' cu care trebuie să corectăm latitudinea.

Înseamnă că și pentru latitudine diferența de 1°30' se apropie de realitate. Pentru Petrodava 47°40' minus 1°30' rezultă 46°10' foarte apropiat de Bârlad cu 46°15'.

După aceste coordonate rectificate, schematic situația se prezintă în Harta nr. 1.

Să vedem acum care sunt realitățile.

Precizarea poziției localităților s-a făcut cu ajutorul astrolabului și a gnomonului, instrument de care se serveau astronomii în antichitate. După umbra pe care o proiecta vergeaua pe cadru, se putea cunoaște ora respectivă și determina coordonatele geografice; este știut faptul că gnomonul dădea mersul umbrelor cu aceeași precizie ca și măsurătorile astronomice. Observațiile asupra traseului cursurilor de apă nu se puteau face cu mare precizie (acestea cerând un foarte mare număr de cercetări) și adeseori se

figurau pe hartă după inspirație – cazul Siretului confundat cu Prutul – fiindcă este greu de presupus că Ptolemaeus n-a consultat pe Herodot și nu știa că Prutul este primul râu, apoi Siretul.

În cartea sa (Geografia cartea I, cap. I) Ptolemaeus arată condițiile de temeii ale științei geografice: o istorie a călătoriilor și harta trebuie să cuprindă măsurători geometrice nu sunt ușor de făcut, trebuie să se întrebuițeze măsurătorile astronomice, fiindcă rezultatul măsurătorilor cerești sunt mai prețuite decât istorisirile călătoriilor. Cele scrise de Ptolemaeus sunt și baza pe care se fac astăzi hărțile moderne: busola și calculele geodezice redau pozițiile exacte ale punctelor principale ale unei hărți. Afirmațiile nu prezintă nicio deosebire de principii față de metoda modernă de întocmire a hărților. Pentru paralela care trece prin insula Rhodos s-au făcut multe măsurători în longitudine.

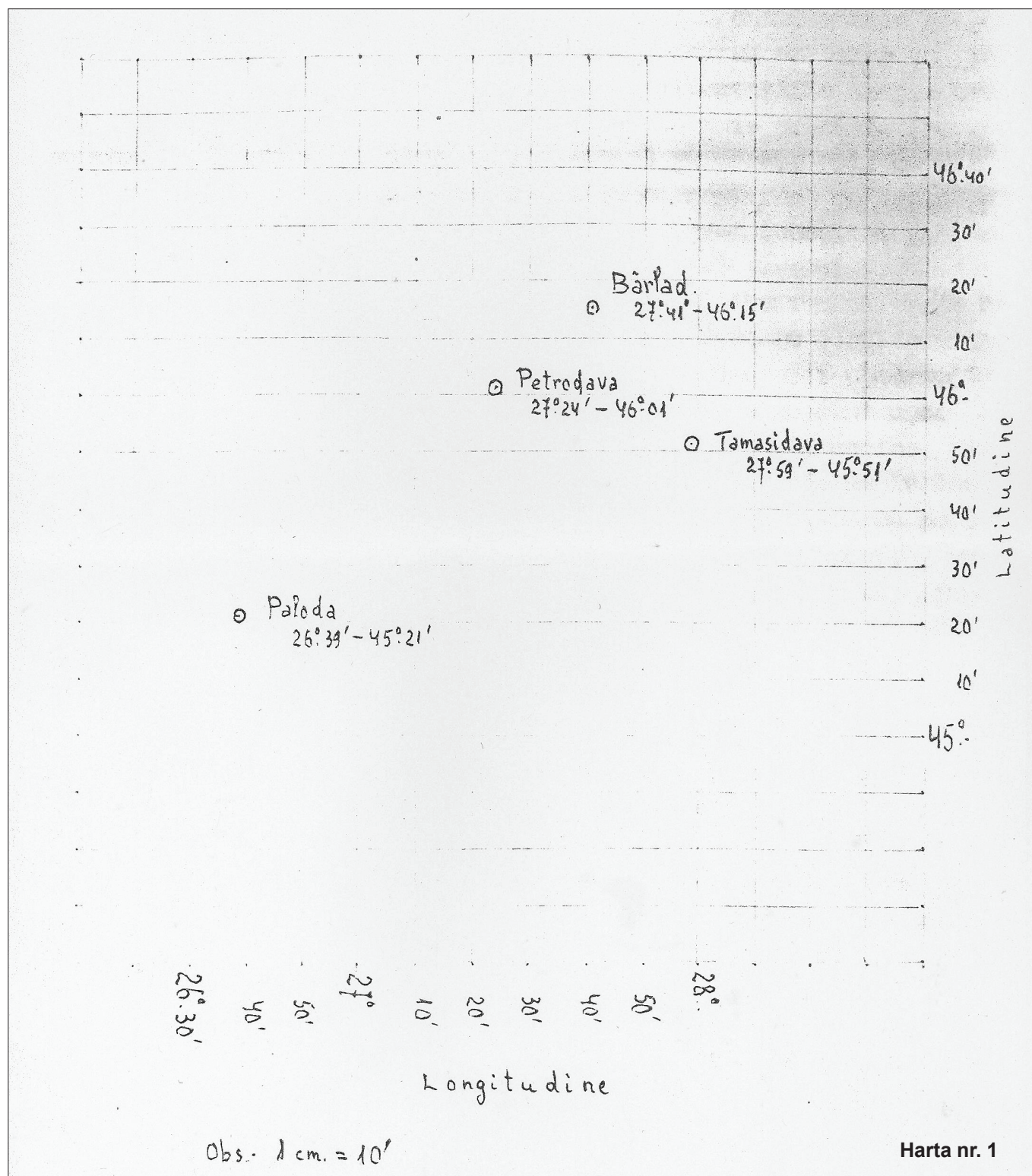
Dacă pentru fixarea pozițiilor la așezările de pe Pont a fost posibilă aplicarea observațiilor astronomice, însă pentru celelalte orașe situate în interior nu au mai fost posibile măsurătorile astronomice și atunci s-a recurs la relațiile culese de la negustori asupra distanțelor (în stadii și spre ce punct cardinal) ce existau dintre un oraș ale cărui coordonate erau stabilite și alt oraș necunoscut, și astfel s-a calculat poziția lor. Informațiile date de negustori variau după cum aceștia socoteau stadia sau după zilele de mers.

Identificarea așezărilor cu davele lui Ptolemaeus pune o serie de probleme greu de rezolvat, **până la ivirea de noi izvoare scrise și inscripții, și localizarea lor nu este încă pe deplin lămurită**, se fac presupuneri.

Cu toate defectele arătate mai sus, harta lui Ptolemaeus poate fi folosită la precizarea unor localități, făcând apel la ajutorul geografiei, lingvisticii și arheologiei.

Recalcularea coordonatelor pentru orașele arătate poate fi un indiciu la identificarea lor și bazându-ne pe afirmațiile lui W. Tomaschek că Hierassus ar fi Siretul, rezultă că orașul Bârlad ar fi pe locul Tamasiidavei satul smoliților; Țigănești (compară skr. tamasa = întunecos) (apud Tocilescu, p. 247 pct. 57). Documentul din 1414 august 2, face mențiune de un sat Țigăneștii pe Bârlad la gura Jeravățului, sat dispărut astăzi. Pe același loc este astăzi dealul Țiganca. Documentul din 1642 august 4, face și el mențiunea de moșia Țigăneștii pe apa Bârladului, mai jos de gura Jeravățului.

Pentru localizarea Tamasiidavei, ca fiind așezată prin părțile Bârladului, se poate apela și la situarea așezării celorlalte Dave: Patridava, Utidava, Petrodava, Zargidava, Tamasiidava,

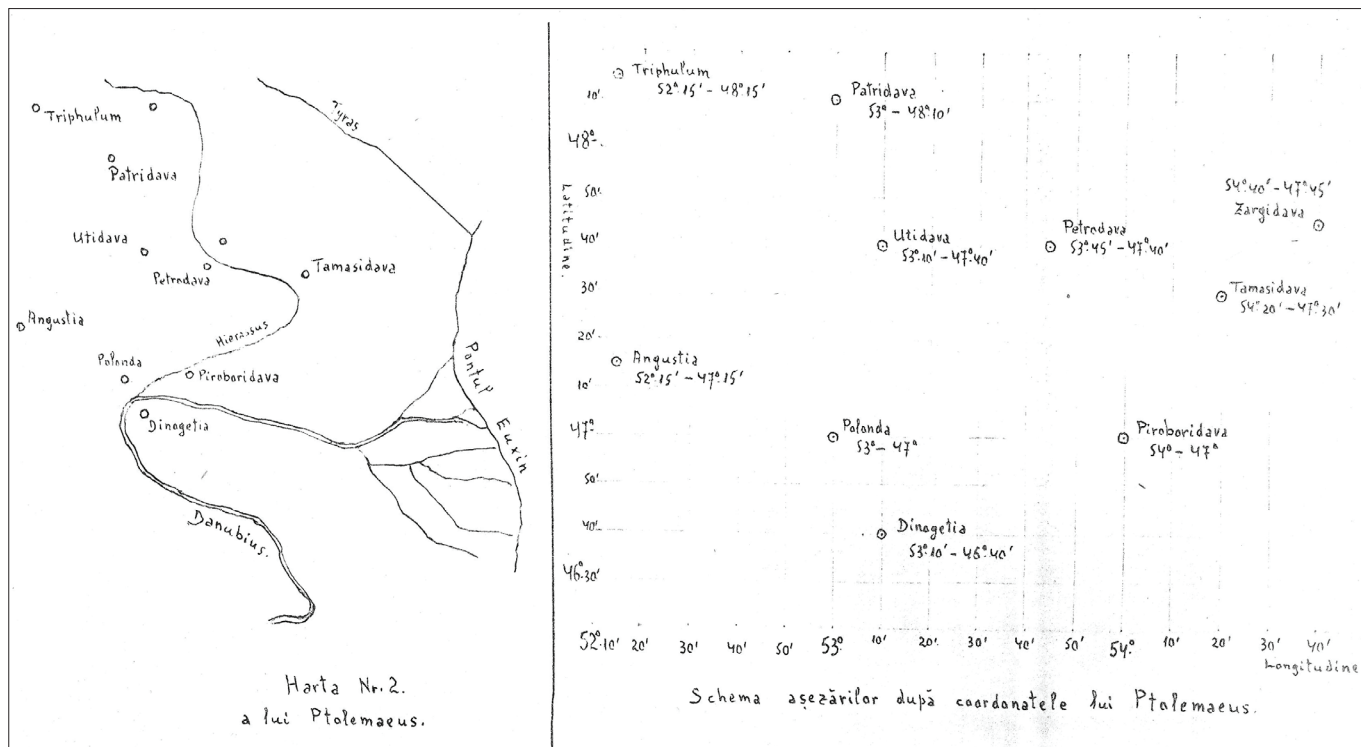
Angustia și Piroboridava, care corespund pe teren cu așezările de la Piatra, Bradu Poenești, Bunești, Bârlad, Brețcu și Poiana. A se vedea similitudinea acestor așezări în harta nr. 2 cu coordonatele lui Ptolemaeus și harta nr. 3 cea de azi.

Cercetările arheologice deși au adus dovezi grăitoare că Piatra Neamț este o așezare străveche, totuși acest oraș nu poate fi identificat și localizat cu Patrodava (chiar ipotetic), datorită faptului că această localitate nu concordă cu coordonatele lui Ptolemaeus. Pe baza informațiilor lui Ptolemaeus, se observă că Petrodava cu longitudoinea $53^{\circ}45'$ se află cu $0^{\circ}35'$ spre răsărit față de Dinogeția longitudoinea $53^{\circ}10'$; însă Piatra Neamț cu longitudoinea $26^{\circ}02'$ față de

Dinogeția (am luat Galații cu longitudoinea $28^{\circ}02'$) se află spre apus cu $1^{\circ}40'$ deci cu o mare diferență și în sens opus.

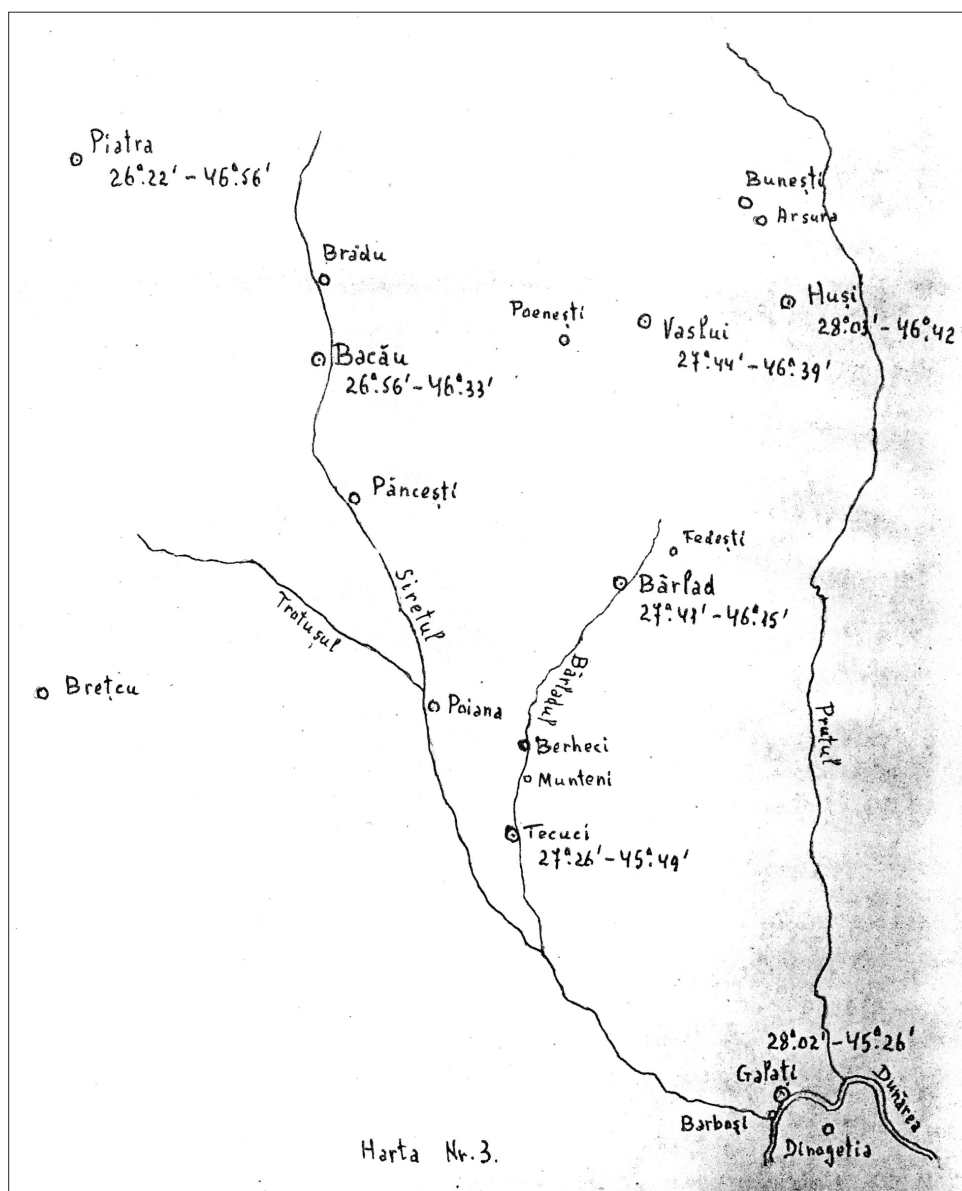
În ce privește latitudoinea, se observă:

Între Dinogeția și Petrodava, după Ptolemaeus, este o diferență de un grad ($46^{\circ}40'$ cu $47^{\circ}40'$), sau 500 stadii = 92,5 km. În realitate distanța dintre Dinogeția (s-a luat Galații) și Piatra Neamț este de 248 km ceea ce ar rezulta 1.340 stadii sau $2^{\circ}40'$ latitudoinea; rezultă deci o diferență în plus de 155,5 km = 840 stadii, sau $1^{\circ}40'$. Aceasta înseamnă că oricât de mari să fi fost greșelile astronomului și geografului Ptolemaeus, nu credem posibilă asemenea mare diferență $2^{\circ}15'$ ($0^{\circ}35' + 1^{\circ}40'$) la longitudoinea și $2^{\circ}40'$ la latitudoinea.

Din analiza hărții lui Ptolemaeus se observă, destul de clar, că Hierassus este Prutul, deoarece are următorul traseu: după ce trece mai sus de Triphulum, are un curs drept spre sud până la Zargidava, ca de aici să facă un cot mare spre răsărit în dreptul Tamasidavei, apoi se îndreaptă brusc spre sud-vest și se varsă în Dunăre în dreptul Dinogeției. Rezultă din aceasta că numai Prutul este acela care face un cot spre răsărit – în dreptul orașului Huși – pe când Siretul în tot cursul său curge aproape drept spre sud, cu un mic cot spre apus la sud de Bacău.

Descrierile și harta vin să întărească, cu multă probabilitate că Hierassus la Ptolemaeus este Prutul, iar localitatea Petrodava se poate identifica cu Bârladul, dat fiind că și distanța de 109 km (Galați – Dinogetia – Bârlad) se apropie de 92,5 km = 500 stadii sau un grad (Petrodava cu 47°40' latitudine și Dinogetia cu latitudinea 46°40') după Ptolemaeus, sau 111 km media unui grad de azi.

Circulația bancnotelor în Transilvania după constituirea Austro-Ungariei (1867-1892)

Marian BOLUM

Austro-Ungaria, *Kaiserreich und Königreich Österreich-Ungarn*¹ în germană sau *Oszták Birodalom és Magyar Királyság* în maghiară, adică *Imperiul austriac și regatul maghiar*, s-a înființat în februarie 1867 printr-un compromis, *Ausgleich*², dintre cele două state, Austria și Ungaria. Monarhia dualistă cuprindea două părți: Cisleithania, teritoriile administrate de Austria (teritoriile de azi ale Austriei, Sloveniei, Cehiei, nordul Italiei, sudul Poloniei, vestul Ucrainei litoralul sudic al Croației) și Transleithania, teritoriile administrate de Ungaria (teritoriile de azi ale Ungariei, Slovaciei, vestul Ucrainei, nord-vestul României, nordul Serbiei, nordul Croației și Sloveniei) iar din 1908 și Bosnia-Herțegovina, administrată în comun de Austria și Ungaria³. Imperiul avea un teritoriu de 676.615 km² și o populație, în 1910, de 51.390.223 de locuitori⁴. Era un imperiu multinațional alcătuit din 12 naționalități (bosniaci, cehi, croați, evrei, italieni, polonezi, români, sârbi, slovaci, sloveni țigani și ucrainieni), naționalități ce reprezentau două treimi din totalul populației. Fiecare din cele două state aveau un Parlament și un Guvern propriu dar și un guvern comun, Consiliul Ministerial Comun. Existau trei ministere comune: Ministerul de Finanțe, Ministerul de Externe și Ministerul de Război iar împăratul Franz Joseph era și rege al Ungariei, din iunie 1867⁵.

După încheierea pactului dualist de constituire a Austro-Ungariei relațiile dintre cele două state au fost reglementate prin Legea nr. XII din 1867, Legea nr. XIV din 1867, Legea nr. XV din 1867 și Legea nr. XVI din 1867⁶, însă unele aspecte cum ar fi: sistemul monetar, banca de emisiune, politica valutară, problema proporției la cheltuielilor comune, vor fi rezolvate abia în anii următori. Unele aspecte erau reglementate definitiv (participarea Ungariei la suportarea cheltuielilor contractate de Austria înainte de 1867, obligația participării la cheltuielile de funcționare a ministerelor comune, Apărare, Externe și parțial Finanțe) altele (proporția cheltuielilor în cadrul ministerelor comune, convenția uniunii vamale și comerciale) urmau a fi reglementate periodic, din 10 în 10 ani.

Problemele monetare sunt tratate, la modul general, în Legea nr. XII din 1867 și Legea nr. XVI din 1867, considerându-se că interesele părților erau să existe aceleași norme monetare⁷. În aceste condiții Ungaria acceptă ca pe teritoriul ei și al Transilvaniei să circule florinul de argint austriac (monedele austriece, introduse prin reforma monetară din 1857-1858, circulau și înainte de încheierea pactului dualist) acordând curs legal acestei monede.

Problema băncii de emisiune nu a fost discutată în cadrul tratativelor de realizare a pactului dualist deoarece interesele burgheziei austriece erau mai bine reprezentate prin menținerea Băncii Naționale privilegiate a Austriei (Privilegierte Oesterreichische Nationalbank). Această situație, poziția dominantă a capitalului austriac, este acceptată de cercurile conducătoare maghiare în schimbul unor avantaje economice sau politice. În aceste condiții, în primii 10 ani de la încheierea pactului dualist a funcționat o singură bancă de emisiune, Banca Națională privilegiată a Austriei, statutul acesteia nefiind însă adaptat la noile realități, ceea ce a făcut ca interesele austriece să fie dominante în problemele economico-financiare.

În urma constituirii Austro-Ungariei, Transilvania este integrată din punct de vedere politic, administrativ și economic Ungariei. Dualismul a consolidat dominația marilor proprietari și a burgheziei maghiare, în defavoarea burgheziei românești care ocupa doar poziții secundare atât în structura politică cât și în cea economică.

Uniunea vamală și comercială a asigurat o piață de desfacere sigură produselor agricole din Transilvania însă concurența mărfurilor austriece a frânat dezvoltarea industriei transilvănene. Există o circulație liberă a produselor, fără taxe vamale, însă produsele agricole erau vândute la prețuri mici iar produsele industriale din alte provincii erau cumpărate la prețuri relativ mari. Acest fapt, alături de participarea la cheltuielile comune ale imperiului și la plata datoriei publice a Austriei, a făcut ca Transilvania să se confrunte cu mari probleme financiare, probleme care i-au afectat dezvoltarea economică și care au favorizat menținerea ei ca furnizor de materii prime. Cu toate acestea, deși Transilvania își păstrează caracterul preponderent agrar, se ajunge la o acumulare de capital care permite dezvoltarea industriei alimentare, textile, a pielăriei, a lemnului, dar și a industriei extractive sau a siderurgiei.

Dezvoltarea capitalismului determină înmulțirea instituțiilor financiare din Transilvania. În anii premergători constituirii Austro-Ungariei piața financiară era dominată de sucursalele de la Brașov și Timișoara a Băncii Naționale a Austriei și de alte nouă instituții de credit maghiare și săsești în timp ce asociațiile de asigurare și de economii românești erau abia la început, datorită capitalului insuficient. Prima bancă românească din Transilvania, Societatea de împrumut și de păstrare din Rășinari, s-a înființat în anul 1867 din inițiativa lui Visarion Roman, însă lipsa resurselor financiare necesare pentru a concura băncile săsești sau pe cele ungurești a făcut ca instituția să-și înceteze activitatea în anul 1881⁸. La 14 martie 1872 are loc Adunarea generală de constituire a Băncii Albina din Sibiu, (președinte Alexandru Mocionyi, director Visarion Roman) înființându-se astfel prima bancă cu capital integral românesc (300.000 de florini divizați în 3.000 de acțiuni cu valoare de 100 de florini fiecare), bancă ce a pus bazele sistemului financiar și de credit românesc din Transilvania⁹. În primii cinci ani de după instaurarea pactului dualist s-au înființat în Transilvania 45 de banci și case de păstrare pentru ca în ultimile două decenii ale secolului al XIX-lea să fie fondate 213 bănci și case de economii cât și numeroase cooperative de credit¹⁰. Și în acest domeniu burghezia românească a avut de trecut numeroase obstacole și măsuri administrative discriminatorii astfel că băncile românești din Transilvania erau puține și aveau o forță financiară modestă reprezentând, în 1900, doar 7,86 % din totalul instituțiilor bancare înființate în teritoriile locuite de români și dispunând doar de 1,18% din mijloacele financiare de care dispuneau băncile din Ungaria¹¹. Disponibilitățile bancilor și caselor de economii românești fiind limitate, mai mici decât nevoia de capitaluri a economiei, s-a apelat la creditele altor banci din imperiu sau la banca de emisiune, însă această situație a făcut ca creditul să fie mai scump, ceea ce dezavantajă economia Transilvaniei.

După încheierea pactului dualist, a fost adoptat, în toate provinciile, sistemul monetar austriac bazat pe monometalismul argint, sistem adoptat prin Convenția monetară din 24 ianuarie 1857 și Patentele imperiale din 19 septembrie 1857 (avea în vedere modernizarea sistemului monetar prin introducerea noului sistem bănesc), 27 aprilie 1858, (prevedea introducerea, de la 1 noiembrie

1 https://ro.wikipedia.org/wiki/Imperiul_Austriac

2 https://ro.wikipedia.org/wiki/Compromisul_austro-ungar_din_1867

3 <http://theo-phyll.blogspot.ro/2011/06/imperiul-austro-ungar.html>

4 <https://ro.wikipedia.org/wiki/Austro-Ungaria>

5 <http://www.istoriacontemporana.info/2012/05/state-multinationale.html>

6 Costin C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol II, Editura Enciclopedică, București, 1997, p. 142.

7 *Ibidem*, p. 145.

8 <https://www.scribd.com/document/53143847/teza-doctorat>, p. 164.

9 *Ibidem*, p. 166-169.

10 Costin C. Kirițescu, *op.cit.*, p. 156-157.

11 *Ibidem*, p. 157-158.

1858, a sistemului valutei austriece), 30 august 1858 (modificarea privilegiului băncii de emisiune conform convenției monetare), 26 decembrie 1858 (dispunea retragerea din circulație a unor semne monetare și emiterea altor noi)¹². Florinul convențional este înlocuit cu florinul austriac de argint, numit în Patenta imperială din 19 septembrie 1857, „valută austriacă”, fiind emise patru categorii de monede: monede principale naționale (1/4, 1 și 2 florini din argint) și unionale (1 și 2 taleri de reuniune din argint), monede comerciale (1 și ½ coroane din aur, ducați/galbeni austrieci sau imperiali din aur și taleri levantini din argint) și monede divizionare (5 și 10 creițari din argint, 1 și 3 creițari cât și piese de 5/10 din aramă)¹³.

Prin Patenta imperială din august 1858 se prevedea convertibilitatea biletelor de bancă la prezentare, în orice moment, cu moneda principală de argint astfel că biletele de 1000, de 100 și de 10 florini, emise de Banca Națională privilegiată a Austriei, după data de 1 noiembrie 1858, devin mijloace de plată legale la valoarea lor nominală, adică sunt acceptate obligatoriu la caserile publice cât și la plățile între particulari¹⁴. În articolul 3 al Patentei se preciza că bancnotele emise după data de 1 noiembrie 1858 vor avea acoperire, în proporție de o treime, în monede și lingouri de argint sau monede și lingouri de aur, iar restul de două treimi vor fi acoperite cu efecte de comerț, cambii sau alte valori¹⁵. Dreptul de emisiune a bancnotelor era atribuit statului sau unei instituții împuternicite de acesta, însă doar în condițiile respectării convertibilității lor în argint. Convertibilitatea a fost însă de scurtă durată, între 1 septembrie 1858 și 29 aprilie 1859, deoarece războiul austro-franco-piemontez costase monarhia habsburgică 200.000.000 de florini peste bugetul prevăzut¹⁶. În aceste condiții prin Patenta imperială din 28 aprilie 1859 s-a dispus contractarea unui împrumut la banca de emisiune în valoare de 200.000.000 de florini, în scopul acoperirii împrumutului fiind emise bancnote cu valori nominale mici, de 5 și 1 florini, care erau garantate cu bonuri de tezaur, neconvertibile și la curs obligatoriu¹⁷. Deoarece acoperirea nu s-a făcut în monedă metalică convertibilitatea bancnotelor nu a putut fi menținută, revenindu-se astfel la cursul forțat. De altfel și alte încercări de reluare a convertibilității au eșuat în condițiile în care stocul metalic de acoperire a fost mereu insuficient astfel că numărul bancnotelor care circulau la curs forțat era foarte mare.

Biletele de stat au fost emise de noul sistem monetar austriac începând cu anul 1860. Ele au intrat în circulație prin: emisiuni, declararea bancnotelor băncii de emisiune ca fiind bilete de stat sau prin împrumuturi pe bază de obligațiuni ale statului. Primele biletele de stat, emise conform Patentei imperiale din 17 noiembrie 1860, aveau valoarea totală de 12.000.000 de florini în cupiuri de 10 creițari și urmăreau să suplinească lipsa monedelor divizionare dispărute de pe piață ca urmare a agiului argintului din 1859¹⁸. Ulterior, pentru rezolvarea crizei financiare din 1866 bancnotele neconvertibile de 1 și 5 florini, în valoare de 150.000.000 de florini, emise, între 1858-1859, de Banca Națională privilegiată a Austriei sunt declarate de guvern, urmare a Patentei imperiale din 5 mai 1866, bilete de stat, ca și bancnotele emise de banca de emisiune și predate statului în contul unui împrumut de 200.000.000 de florini contractat de guvern la banca centrală, pe baza emiterii unor obligațiuni de stat, pentru finanțarea războiului din 1866 cu Prusia¹⁹. În ianuarie 1867, vor fi puse în circulație și 20.000 de bilete de stat cu valoarea nominală de 50 de florini²⁰. Aceste bilete circulau cu curs forțat, fiind garantate cu bonuri de tezaur neconvertibile.

O reglementare a circulației biletelor de stat și a bonurilor de salină s-a încercat prin Patenta imperială din 25 august 1866, stabilindu-se plafonul superior al circulației: 312.000.000 de florini în bilete de stat și 100.000.000 de florini în bonuri de salină

(Salinenscheine) cu precizarea că dacă emisiunea bonurilor de salină nu atinge valoarea de 100.000.000 de florini, diferența putea fi acoperită cu bilete de stat emise peste suma de 312.000.000 de florini²¹. La sfârșitul anului 1866 valoarea bancnotelor aflate în circulație era de 696.000.000 de florini din care 44,83% reprezentau bilete de stat, plafonul maxim admis de Patenta din august 1866, 14,37% reprezentau bonurile de salină, 100.000.000 de florini, suma maximă admisă, în timp ce bancnotele băncii de emisiune reprezentau doar 40,8%, adică 284.000.000 de florini²². Această situație se va schimba destul de repede, la sfârșitul anului 1867, când erau în circulație 313.000.000 de florini în bilete de stat (diferența era dată de emisiunea biletelor de stat cu valoarea nominală de 50 de florini, depășindu-se astfel plafonul maxim stabilit prin Patenta din august 1866, în condițiile în care această creștere nu s-a realizat pe baza scăderii numărului de bonuri de salină aflate în circulație) 100.000.000 de florini în bonuri de salină precum și 247.000.000 de florini, cupiuri mari, în bilete de bancă²³.

În anul încheierii pactului dualist circulația monetară se baza în special pe biletele de stat, la curs obligatoriu și pe bilete ipotecare ale statului sau bonuri de salină (erau emise de Banca Națională privilegiată a Austriei, la solicitarea statului, având termen de rambursare de 12 luni și o dobândă de 5-6%, erau garantate cu veniturile unor saline de stat din Austria și serveau ca mijloc de plată deoarece erau primite la toate caserile publice). Rezerva metalică era insuficientă pentru acoperirea biletelor de bancă puse în circulație peste suma de 200.000.000 de florini, suma maximă a biletelor ce putea fi emisă fără acoperire, conform statutului Băncii Naționale privilegiate a Austriei. Peste această sumă, considerată că poate satisface nevoile minime ale circulației²⁴, bancnotele urmau să aibă o acoperire în monede și lingouri de argint și în proporție de 25% în monede și lingouri de aur sau în efecte de comerț scontate sau gajate, în obligațiuni de stat ș.a.

În 1878 Banca Națională privilegiată a Austriei a fost reorganizată și transformată în Banca Austro-Ungariei (Oesterreichisch-Ungarische Bank). Noua bancă funcționa ca o bancă centrală pentru ambele părți ale imperiului, Austria și Ungaria, având părți egale. Era condusă de un Consiliu de administrație format din guvernator și doi viceguvernatori, toți trei numiți de împărat și din 12 consilieri aleși de acționari, iar guvernele controlau activitatea băncii prin câte un comisar, unul austriac și unul maghiar, comisari care aveau drept de vot consultativ în cadrul Consiliului de administrație²⁵. Banca avea două sedii, la Viena și Budapesta și mai multe filiale dintre care două erau în Transilvania, la Arad, înființată în 1880 și la Cluj, înființată în 1879²⁶.

Noul statut al băncii modifica și structura stocului de acoperire: 2/3 din biletele de bancă urmau a fi acoperite cu stoc metalic iar 1/3 cu cambii și efecte²⁷. Proporția aurului nu mai este limitată la 25%, datorită deprecierei masive a argintului dar și intenției de a se trece la monometalismul aur. În același timp biletele de stat la curs obligatoriu sunt incluse în acoperirea biletelor de bancă. Ulterior, cu ocazia reînnoirii privilegiului de emisiune, în 1887, statutul Băncii Austro-Ungare prevedea că 40% din biletele de bancă aflate în circulație să aibă acoperire în aur și argint iar 60% să fie acoperit cu portofoliu de scont (pentru ca banca să nu emită mai multe bilete decât necesarul economiei, 200.000.000 de florini, s-a prevăzut ca în cazul depășirii acestei sume, banca să plătească statului o dobândă de 5%)²⁸, însă biletele de stat nu pot fi retrase din circulație, iar convertibilitatea rămâne o iluzie, datorită situației financiare dificile a monarhiei dualiste.

Florinul sau Guldenul a devenit unitatea monetară a Imperiului Habsburgic, și ulterior a Imperiului Austro-Ungar, în 1754 și a

12 *Ibidem*, p. 170-172.

13 <https://www.scribd.com/document/53143847/teza-doctorat>, p.107-116.

14 Costin C. Kirițescu, *op.cit.*, p.177.

15 <https://www.scribd.com/document/53143847/teza-doctorat>, p.125.

16 *Ibidem*, p.132.

17 *Ibidem*.

18 Costin C. Kirițescu, *op.cit.*, p. 178.

19 <https://www.scribd.com/document/53143847/teza-doctorat>, p.139.

20 Costin C. Kirițescu, *op.cit.*, p. 178-179.

21 <https://www.scribd.com/document/53143847/teza-doctorat>, p.135.

22 *Ibidem*.

23 Costin C. Kirițescu, *op.cit.*, p. 179-180.

24 *Ibidem*, p 181.

25 <https://www.scribd.com/document/53143847/teza-doctorat>, p.153.

26 Costin C. Kirițescu, *op.cit.*, p. 146.

27 <https://www.scribd.com/document/53143847/teza-doctorat>, p.154.

28 Costin C. Kirițescu, *op.cit.*, p. 192-194.

rămas în circulație până în 1892. Între 1892 și 1900, Guldenul sau Florinul a circulat în paralel cu noua unitate monetară, Coroana²⁹.

Wiener Srad Banko, Banca orașului Viena, înființată în 1705, este prima bancă din Imperiul habsburgic care emite bancnote, la 1 iulie 1762, conform Patentei Mariei Tereza din 15 ianuarie 1762. Cu această ocazie au fost emise bancnote, numite bancozettel, în cupiuri de 5, 10, 25, 50 și 100 de florini, valoarea totală fiind de 12 milioane florini³⁰.

Primele bancnote ale Băncii Austro-Ungariei (Oesterreichisch-Ungarische Bank) au fost emise cu data de 1 mai 1880 și au fost proiectate de Josef Storck și de Ferdinand Laufberger³¹. Au fost tipărite bancnote cu valorile nominale de: 10 gulden/ florini, 100 de gulden/ florini și 1000 de gulden/ florini. Bancnotele aveau același design pe cele două fețe, fapt ce sugera importanța egală a celor două monarhii, diferența fiind dată de inscripționarea bilingvă a textului, în limba germană și în limba maghiară.

În Transilvania au circulat toate bancnotele emise de Banca Austro-Ungariei, fiind folosite ca mijloc de plată și de schimb, însă este greu de apreciat volumul acestora. Principala cale de pătrundere a bancnotelor austro-ungare în Transilvania a fost comerțul.

10 gulden/ forint 1880³²

Dimensiune: 132 x 88 mm. Tipărită la 1 mai 1880, intrată în circulație la data de 3 ianuarie 1881, retrasă din circulație la data de 28 februarie 1903³³.

Avers: texte în limba germană, valoarea nominală în cifre și litere. În centru, valoarea nominală în litere, locul și data tipăririi,

titulatura băncii emitente, funcțiile și semnăturile autorizate, monograma băncii emitente și valoarea „10”. În stânga și în dreapta câte un medalion cu un portret feminin. Serie de culoare roșie.

Revers: texte în limba maghiară, valoarea nominală în cifre și litere. În centru, valoarea nominală în litere, locul și data tipăririi, titulatura băncii emitente, funcțiile și semnăturile autorizate, monograma băncii emitente și valoarea „10”. În stânga și în dreapta câte un medalion cu un portret feminin. Număr de culoare roșie.

100 gulden/ forint 1880³⁴

Dimensiune: 153 x 107 mm. Tipărită la 1 mai 1880, intrată în circulație la data de 31 octombrie 1881, retrasă din circulație la data de 30 aprilie 1904³⁵.

Avers: texte în limba germană, valoarea nominală în cifre și litere. În centru un medalion ce are deasupra, monograma băncii emitente și dedesubt valoarea „100”. În interiorul medalionului sunt imprimate: valoarea nominală în litere, locul și data tipăririi, titulatura băncii emitente, funcțiile și semnăturile autorizate. În stânga și în dreapta câte o figură alegorică ce reprezintă agricultura și știința. Serie de culoare roșie.

Revers: texte în limba maghiară, valoarea nominală în cifre și litere. În centru un medalion ce are deasupra monograma băncii emitente și dedesubt valoarea „100”. În interiorul medalionului sunt imprimate: valoarea nominală în litere, locul și data tipăririi, titulatura băncii emitente, funcțiile și semnăturile autorizate. În stânga și în dreapta câte o figură alegorică ce reprezintă agricultura și știința. Număr de culoare roșie.

- Va urma -

29 https://ro.wikipedia.org/wiki/Florin_austro-ungar

30 <https://www.scribd.com/document/53143847/teza-doctorat>, p. 246.

31 https://translate.google.ro/translate?hl=ro&sl=hu&u=https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_peng%25C5%2591&prev=search

32 <http://www.numismondo.net/pm/aut/index1.htm>

33 https://translate.google.ro/translate?hl=ro&sl=hu&u=https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_peng%25C5%2591&prev=search

34 http://colnect.com/ro/banknotes/banknote/16815-100_Gulden-Emisiunea_1880-Austria

35 https://translate.google.ro/translate?hl=ro&sl=hu&u=https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_peng%25C5%2591&prev=search

BĂRLADUL ÎN CONTEXTUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

- urmare din pagina 1 -

Am rupt din perete legătura ultimului aparat telefonic, m-am urcat în mașină lângă Grașoski și am plecat. Eram cei din urmă care părăseau Cartierul de la Scrovișteea.

Aproape se înserase. Fulgi mari de zăpadă cădeau alene peste drumurile înghețate. Când am ajuns în șoseaua națională ce duce spre Ploiești, pe ambele părți ale drumului zăceau lângă șanțuri automobile, unele frumoase, rămase în pană și părăsitate de stăpâni în fuga lor înspăimântată... La una din mașini mai erau încă garoafe în vasul de cristal șlefuit de lângă șofer. Și căruțe, și trăsuri încărcate cu tot soiul de boarfe, deasupra lor copii; unul ținea în brațe o colivie cu un canar! Aproape de Ploiești am ajuns din urmă un grup impresionant de cercetași mergând pe jos, obosiți, înfrigurați, în noaptea care se lăsa tristă și nemiloasă peste dânșii. Mă întrebam cine va avea oare grijă de acești copii, luați din casa părintească și porniți pe drumuri, prost îmbrăcați și flămânzi. [...]

Deasupra Ploieștiului tot cerul era roș-cărămiziu și nori negri și greoi de fum îngreuiau respirația. Se dăduse foc puțurilor de păcură și depozitelor de grâne. Intrasem în bejenie”.²

Regele Ferdinand a fost găzduit la Vila „Albatros” de la marginea orașului, care i-a fost pusă la dispoziție. Un funcționar al Casei Regale, șeful serviciului P.T.T. al suveranului, Eugeniu Arthur Buhman, alsacian de origine, dar născut în România, însera în însemnările sale, oferind-ne o perspectivă contemporană asupra evenimentului, la 25 noiembrie 1916 următoarele: „În noapte am ajuns la Buzău și încartiruiți la Vila „Albatros” a lui Alexandru Marghiloman. Casa și grădina frumoase. A doua zi la dejunul nostru a luat parte și primul ministru. Venind vorba la masă de atrocitățile săvârșite de bulgari asupra răniților noștri și a populației românești, Brătianu spune: *Când vom trece noi frontiera bulgară, va trebui să luăm măsuri energice pentru a stăvili furia și dorința de răzbunare a trupelor noastre!*

De când am plecat din Brătielești și până am ajuns la Iași, toate mesele cartierului nostru sunt prezidate de rege. Acum a sosit și Principele Carol la noi. La Buzău, unde ne precedase Marele Cartier, n-am rămas decât vreo trei zile”.³

Șeful Misiunii Militare franceze din România nota, și el, într-o scrisoare expediată cumnatei sale Louise pe 26 noiembrie/9 decembrie 1916, următoarele: „Am părăsit și noi Perișul, care îmi plăcea mult, pentru a veni într-un oraș numit Buzău, unde de altfel, nu vom rămâne prea mult timp, pentru că imediat ce vor sosi rușii, trupele românești vor trece la reorganizare în spatele lor. Noi îi vom urma bineînțeles, pentru a încerca să refacem această armată cât mai curând posibil și să recâștigăm cu ea pământul țării, dar consider că este nevoie de cel puțin trei luni pentru această realizare”.⁴

Prezența Marelui Cartier General la Buzău și celui regal a fost de scurtă durată, în seara zilei de 23 noiembrie/6 decembrie 1916⁵ începând deplasarea spre următoarea locație stabilită – orașul Bârlad. Dislocarea Marelui Cartier Regal a avut loc în etape, marea majoritate a membrilor acestuia fiind deja instalați în seara zilei de 24 noiembrie/7 decembrie la Zorleni, în clădirea Orfelinului Agricol „Principele Ferdinand”, departe de aglomerația și tumultul Iașului, dar și de freacățul unui mic târgușor de provincie devenit aproape peste noapte centrul militar a ceea ce mai rămăsese din Vechiul Regat.

Bârladul devenise un oraș supraaglomerat de populația refugiată aici, inundat de o masă amorfă de uniforme militare românești și rusești la care mai apoi se vor adăuga și cele franceze: „În oraș și pe străzi și în localurile publice, ziua și noaptea este o înghesuială de nedescris, în care nu se văd decât numai uniforme militare române și ruse [...]

Strada principală care vine de la Tecuci și duce spre Vaslui, în permanent este străbătută de trupe române în dezordine, în grupe mici de oameni, cai și trăsuri, ce se retrag domol spre Vaslui, lipsiți în bună

parte de comanda și conducerea celor mai mici grade ofițerești [...] Persoane civile cu familiile lor, băjenari din Oltenia și Muntenia, stau ghemuiți prin colțuri de stradă fără adăpost, iar alții se grămădesc prin localurile publice pe care nu le părăsesc zile întregi, în așteptarea unei locuințe [...]

Și pe când această admirabilă trupă suferă fără murmur greutățile războiului în localurile publice, înghesușiți în cea mai scârboasă promiscuitate, se vedeau generali, colonei și o puzderie de ofițeri de toate armele și de toate gradele, lăsând impresia uitării datoriei ce li se impunea, de a suporta deopotrivă cu soldatul rigorile situației nenorocite pe care războiul le crease”.⁶ La polul opus, față de această prezentare a realității, generalul Henri Berthelot scrie soției că se află „într-un orașel din Moldova, care este destul de *cochet*”.⁷ Stăm și ne întrebăm de unde această diferență de percepție. Cel mai probabil ea provine din zona cercurilor sociale diferite în care evoluau autorii acestor rânduri.

Locotenent-colonelului Radu R. Rosetti precizează la rândul său că „Bârladul era plin de fel de fel de foști învârtiți a căror idee dominantă era de a găsi un nou loc la adăpostul primejdiei de glonț și de lipsa de confort a frontului”.⁸ Printre cei în cauză se numărau Alexandru Bianu (fiul lui I. Bianu) și avocatul Grigore N. Filipescu (fiul lui N. Gr. Filipescu) ce comanda aici o secție de proiectoare.⁹

La Zorleni amenajarea spațiilor disponibile începuse încă de la 27 octombrie/9 noiembrie 1916.¹⁰ Regele dă dispoziții să fie folosită în acest sens, pentru sporirea confortului, mobila adusă de la Sinaia¹¹, în condițiile în care mobilierul auster și sărăcăcios al orfelinatului nu cadra cu distincția oaspeții. Sarcina nu era deloc ușoară având în vedere că trebuia asigurată funcționarea unei structuri complexe din care făceau parte, alături de Casa Militară Regală¹²: 3 generali, 9 ofițeri superiori, un medic dentist, un căpitan, 2 sublocotenenti, un ofițier șeful serviciului telegrafo-poștal (Eugen Buhman), șeful cancelariei – Popescu Apostol, 5 civili, 14 sergenți, 15 caporali, 35 de soldați, un comisionar, doi agenți speciali de siguranță.¹³

Eugen Buhman detaliază componența Cartierului Regal, în memoriile sale, ce cuprindea, potrivit acestuia, în momentul strămutării la Iași: „... pe Generalul Mavrocordat și contra - amiralul Grașoski¹⁴ care urmau să ne părăsească în curând, primind alte misiuni, apoi general Th. Râmnicăneanu, maior Jean Florescu, lt-coloneii Florian Tzenescu¹⁵, Traian Stârcea¹⁶ și Cezărescu. Se mai mobilizaseră la noi J. Krainic, dentistul Curții, Nicu Pavelescu, Director din Administrația Căilor Ferate și ofițerii din Escorta Regală Vlădăianu (din Ministerul de Externe), Coșoi și Cazacu. Eu și Goilav la P.T.T. La Administrația civilă se adăugase Stan, director la Domeniul Coroanei, N. Butculescu șeful contabil, Filip Ionescu și Florian Marinescu, Kirileanu Ghiță¹⁷

2 Eugeniu A. Buhman, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României. 1898-1940*. Ediție de Cristian Scarlat, București, Editura Sigma, 2006, pg. 182-183.

3 *Ibidem*, p. 183.

4 General Henri Berthelot, *Memorii și corespondență 1916-1919*. Ediție de Glenn E. Torrey. Traducere de Mona Iosif, București, Editura Militară, 2012, p. 115-116.

5 Ion Giurcă, *Prezența Armatei Române la Iași în 1916-1917*, în *Orașul Iași. „Capitala rezistenței...”*, p. 188.

6 General R. Scărișoreanu, *Fragmente din războiul 1916-1918. Istorisiri documentare*, Ediția a II-a, Tiparul Cavaleriei, 1934, p. 136-137.

7 General Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 120.

8 Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Maria Georgescu, Editura Modelism, București, 1997, p. 164.

9 *Ibidem*, p. 167.

10 Ion Giurcă, în *Orașul Iași. „Capitala rezistenței...”*

11 Hannah Pakula, *Ultima romantica. Viata Reginei Maria a României*, Editura Lider, 2003, p. 261.

12 Unul din cei mai importanți membri ai Casei Militare Regale și adjutant regal era Paul Angelescu (1872-1949), zis și „Beau Paul” cu grad de colonel la începutul războiului, ulterior general. Ministru de război în 1927-1928 și 1934-1937.

13 Ion Giurcă, în *Orașul Iași. „Capitala rezistenței...”*, p. 19. „Cei doi inspectori erau un oarecare Bogdan și unul Costescu detașat la Cartierul Reginei și care ulterior se va îmbolnăvi de tifos exantematic”. Eugeniu A. Buhman, *op. cit.*, pg. 183, 189.

14 Nicolae Gracosky (Gracovski; Grakowski), maestrul Curții reginei Elisabeta, în anii 1914-1916.

15 Florea Țenescu fost atașat militar la Sofia și care se alătură Cartierului Regal, în calitate de adjutant, odată cu mutarea sa la Zorleni.

16 Fost atașat militar la Viena.

17 Gheorghe Teodorescu Kirileanu (1872–1960) istoric literar, folclorist, cărturar și epistolograf. Din 1907 este responsabil cu audiențele și corepondența regală, pentru ca în 1909 să devină bibliotecarul

bibliotecar. Apostol Popescu trecuse la Cartierul Reginei. Medicul nostru era Mamulea¹⁸. În același timp cu Tzenescu mai sosise – relatează Buhman – “și un alt inspector de la Siguranța Generală, Bogdan”¹⁹ și că a fost și el personal ridicat la acest grad, de inspector²⁰.

Chiar dacă fostul conac boieresc al familiei Conachi-Roznoveanu avea, în total, 16 săli spațioase la parter și 10 la etaj, la care se adăugau două anexe trebuite luate în considerare și faptul că o parte din aceștia erau urmași și de familie. *Sărăcăciosul Zorleni*, cum deseori îl definește regina, ori chiar Bârladul erau departe de a putea oferi condițiile necesare unor persoane, care datorită poziției sociale puteau emite pretenții.

Clădirea orfelinului²¹ din piatră și cărămidă, ridicată la începutul secolului al XIX-lea, avea ziduri groase de până la doi metri, cu planșee și grinzi din stejar. La parter, în corpul central, funcționau la începutul secolului XX sălile de clasă, atelierele, biblioteca, infirmieria și cabinetul directorului. La etaj erau amenajate patru dormitoare, dispuse două câte două și despărțite de camera învățătorului și respectiv a conductorului agricol. Spălătoria era alimentată cu apă curentă, pompată din puțul săpat la subsol. În corpurile laterale, pe un singur nivel, se aflau într-o parte locuința directorului și în cealaltă bucătăria și sala de mese.²²

Grigore Patriciu, profesor din Bârlad, în monografia orfelinului, publicată în 1911²³, afirmă că edificiul amintea de mărețele localuri de școli americane cu săli spațioase și curate. În fața orfelinului se întindea grădina cu pomi și stupina sistematică, iar pe malul râului Bârlad – grădina de zarzavat. În primii ani ai secolului al XX-lea, în curtea orfelinului au fost ridicate două imobile pentru a servi ca locuință învățătorului și conductorului agricol ce au devenit locuință pentru rege și apropiați.

Șeful serviciului poștal al monarhului ne-a lăsat cele mai multe pagini despre perioada petrecută de suveran în această localitate mărginașă Bârladului. Memoriile sale ne prezintă, fragmentar și nesistematic, informații diverse despre starea de spirit și evenimentele petrecute pe parcursul traseului retragerii. Chiar dacă Zorleniul era departe, de teatrele de operațiune, spectrul întunecat al războiului plutea și asupra micului sătuc. Vestea ocupării capitalei a produs consternare în rândul membrilor Cartierului Regal: “Ne așteptam la asta și totuși când ni s-a dat știrea am rămas cu toții înlemniți. Ce-o fi acolo? Ce fac ai mei? Această întrebare o citeam în ochi tuturor și nimeni n-avea vreun răspuns. Colegul meu Goilav îmi propune să ne îmbățim. Ca să uităm!”²⁴

Ca peste tot cortegiul ororilor conflagrației se abătuse și pe aici atingând nu numai pe oameni ci și dobitoace deopotrivă. Retragerea haotică angrenase în cursul său și herghelii de cai ce sufereau acum de foame și de frigul tăios al iernii: “Ieri am avut un spectacol apocaliptic. În jurul Zorleniilor întroenit și bicuit de vântul de pe stepele rusești, tăios ca briciul, am văzut mii de cai aduși din restul țării ocupate spre a nu cădea în mâna inamicului, goniți acum spre nordul Moldovei. Fără adăposturi și fără hrană. În timpul nopții, chinuți de foame, au ros cu dinții gardurile din jurul caselor și coaja copacilor și acum stăteau obosiți și triști, pradă iernii cumplite. O nespasă milă de bietele animale atât de frumoase și care nu se puteau apăra mi-a strâns inima ca într-un clește. Și nu puteam face nimic. M-am întors în casă să nu mai văd nimic și să nu mai aud groaznicul lor nechezat chinuit”²⁵.

Un episod similar relatează și regina. În cursul plimbărilor cotidiene prin sat, însoțită de Ernest Ballif și uneori de prințul Barbu Știrbey, “a întâlnit o turmă întreagă de oi mănate dintr-un loc în altul; unele erau aproape moarte de frig și foame”²⁶. “Îmi luai sarcina să mă duc din colibă în colibă, rugând pe țărani să adăpostească câte o oiță

sau două ca să le scape de o moarte sigură și fâgăduii ciobanului că-l voi despăgubi de orice pierdere. Nu mă răbda inima să văd bietele animale înghețând fără adăpost”²⁷.

Dar la Zorleni erau și momente de relativă relaxare cu prilejul unor recepții ce reuneau diferite personalități militare și politice prezente aici în diferite momente. Regina menționează că în ziua sosirii la Cartierul Regal a avut loc un “prânz mare, cu toți aghiotanții și cu Brătianu, Mosolov și Fournier”²⁸. În aceeași zi are loc o cină într-un cadru largit la care participă și Berthelot, care nu contenește să fie mirat și “angoasat” de disputele politice ale românilor deși atmosfera era “agreabilă”²⁹.

Desigur că asemenea întruniri neoficiale erau și prilejul colportării ultimelor noutăți. Potrivit acestuia Brătianu nu a scăpat ocazia de a-l prezenta pe generalul Averescu într-o lumină negativă mărturisind-ui confidențial: “Este un tip care se preface a fi cumsecade și pe care îl suspectez de multă vreme”. Și pentru a justifica cele spuse îi prezintă o scrisoare, din octombrie 1916, pe care a interceptat-o, adresată lui Carp³⁰, șeful partidului germanofil, în care Averescu îi declară: “Dacă veți constitui un guvern pentru a face pace cu germanii, sunt ministrul dumneavoastră de război”³¹.

Doar din *Jurnalul* reginei putem deduce modul în care se desfășura viața cotidiană la Cartierul Regal: “Nando avea din când în când lume la micul dejun; altfel viața era cât se poate de monotonă și de singuratică, lucru aproape de necrezut. Veștile de pe front erau rele, dar slavă Domnului, n-aștepta nimeni de la mine să fac planuri militare! Afară de vizitarea spitalelor din Bârlad, n-aveam mai nimic de făcut și îmi rămânea multă vreme să citesc să scriu și să gândesc”³². Totuși dincolo de odihnă binemeritată regina se implica și în activitățile specifice structurii de comandă regale, așa cum reiese din amintirile sale: “Carol și Brătianu erau la Petersburg iar eu cu prințul Știrbey ajutam lui Nando să descifreze nesfârșitele telegrame politice și confidențiale ce seoseau de acolo. Reînviasse deodată vechiul proiect de căsătorie între Carol și cea mai mare fiică a țării, proiect care părea să aducă întrucâtva o asigurare prețioasă, în asemenea vremuri disperate și nenorocite”³³.

Dincolo de comandamentele vremii, neobișnuit de friguroasă³⁴, ce o împiedicau să își satisfacă cea mai mare plăcere cea a călăriei, regina relatează că cel plăcut moment al șederii la Zorleni a fost clipa când colonelul Moruzzi, din Regimentul 4 Roșiori, i-a dăruit “un minunat pur sânge al lui, numit Ardeal”³⁵ pe care și-l dorise de mult timp. Benefică și, în același timp, reconfortantă pentru regină era prezența în “liniștitul și săraciosul Zorleni” a prințului Barbu Știrbey “care locuia pe același domeniu, la un loc cu aghiotanții”³⁶.

La începutul anului 1917, deși locația bârlădeană a Marelui Cartier General nu era un impediment major în desfășurarea activităților de reorganizarea a armatei și de contacte cu reprezentanții misiunilor militare în România, începe să se i-a în considerație mutarea acestuia la Iași. Cu acest prilej Buhman notează la 15 ianuarie: “E vorba că Marele Cartier și noi să ne mutăm la Iași în scurtă vreme. Pentru rege s-a ales casa Creditului Urban din strada Lăpușeanu, unde a locuit pe vremuri domnitorul Alex. Ioan Cuza”³⁷.

Pregătirile pentru instalarea structurii aflate nemijlocit sub conducerea regelui Ferdinand I au început încă de la 17/30 decembrie 1916, când “pentru eventuala instalare a Cartierului Regal la Iași se trimit acolo instalatorul Carol Braun și mecanicul Ludovic Macovei, electricianul C. Rodea, pentru care s-a solicitat permis de liberă circulație pe ruta Bârlad-Iași și retur”³⁸.

De amenajarea noii locuințe a regelui, s-a arătat preocupată și regina, care a inspectat clădirea pentru a vedea stadiul lucrărilor, notând în jurnal la 17/30 ianuarie 1917: “Se pregătește o casă pentru Nando, căci Cartierul General se va muta la Iași, iar locuința mea nu-i destul de mare pentru toți ai noștri. Afară de aceste regele trebuie

Casei Regale. Ulterior a deținut și calitatea de profesor al copiilor lui Ferdinand, fiind deosebit de apropiat de principesa Ileana. Gabriel Ștrempcer, G. T. Kirileanu – *un bibliotecar regal*, în “Revista Bibliotecii Naționale a României”, An XII (24), Nr. 2/2006, p. 19; Printre învățătorii de la orfelinul agricol s-a numărat și Simion T. Kirileanu (1879-1926, scriitor și folclorist), fratele acestuia. Marcel Proca, în *loc. cit.*

18 Eugeniu A. Buhman, *op. cit.*, p. 189.

19 *Ibidem*, p. 183.

20 *Ibidem*, p. 189.

21 Imobilul în care a funcționat și fostul I.A.S. Zorleni, a fost demolat ca urmare a daunelor suferite la cutremurul din 1977, în anii '80.

22 Ștefan Petrescu, *Orfelinul Agricol Ferdinand (1898-1948) – „Școala Regelui” de la Zorleni*, p. 2. <https://independent.academia.edu/>

23 Grigore Patriciu, *Studiu pedagogic asupra orfelinului agricol „Ferdinand”*, București, Albert Baer, 1910, p. 35.

24 Eugeniu A. Buhman, *op. cit.*, p. 183.

25 *Ibidem*, pg. 183-184.

26 Maria Regina României, *op. cit.*, p. 309.

27 Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. III, Tipo Moldova, Iași, 2012, p. 163.

28 Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 254.

29 General Henri Berthelot, *op. cit.*, p. 118.

30 Petre P. Carp (1837-1919), membru marcant al Partidului Conservator. Începând din 1914, președintele partidului era Alexandru Marghiloman.

31 *Ibidem*.

32 Maria, Regina României, *Povestea vieții...*, p. 163.

33 *Ibidem*, p. 164.

34 Temperaturile au coborât până la -15/20 de grade în iarna 1916/1917.

35 *Ibidem*, p. 163.

36 *Ibidem*, p. 164.

37 *Ibidem*, p. 186.

38 Ion Giurcă, *Prezența Armatei Române la Iași în 1916-1917*, în *Orașul Iași. „Capitala rezistenței...”*, p. 189.

să aibă un loc pentru toți cei din jurul lui. M-am dus să văd cum i se orânduiește casa; e destul de frumoasă, mare și luminoasă, e palatal în care a locuit pe vremuri Cuza. Mobila e o adunătură de tot soiul; câteva dulapuri și scaune frumoase de la Sinaia, înghesuite la un loc; ferestre fără perdele, nici un covor, în adevăr un ciudat amestec. Lui Nando puțin îi pasă de felul cum trăiește; e cât se poate de sobru în toate privințele”.³⁹

Până la stabilirea lui Ferdinand la Iași, noul Palat regal a fost pus la punct din toate punctele de vedere, dovadă fiind că acolo se desfășurau întâlnirile oficiale ale suveranului și aveau loc recepții în onoarea diferiților oaspeți. O asemenea recepție a avut loc, la 15/27 mai 1917, cu ocazia încheierii vizitei în România a lui Albert Thomas, “un prânz din cele mai mari cu toți miniștrii Antantei și câțiva dintre ai noștri”.⁴⁰

La 25 martie/7 aprilie 1917 structura militară regală se mută în capitala Moldovei, după cum ne informează Buhman: “Cartierul nostru părește Zorleniul și se mută la Iași, unde Marele Cartier ne-a și precedat. Am ocupat casa Creditului Urban din Str. Lăpușeanu. Casă veche, locuită pe vremi de Domnitorul A.I. Cuza, dar destul de măricică și încă arătoasă, cu toată culoarea ei cenușie-vânăta în care a fost vopsită odată. Am regăsit-o întocmai așa cum am văzut-o ultima oară în 1891, acum 26 de ani, și așa cum am știut-o în copilăria mea petrecută în aceeași stradă. Îmi aduc aminte cu plăcere și cu oarecare melancolie de cărușă de gheață ce fabricam de-a lungul zidului casei, cu băieții din Liceu, și uneori cu condescendentul ajutor al fraților Drosso a căror frumoasă casă era chiar peste drum. Clădirea Cartierului avea parter, un etaj cu balcon la stradă, dependențe destule în curte și o grădină mare în care n-a crescut niciodată un copac, decât doi brazi scofâlciți. Regele ocupă câteva camere la etaj. La parter se instalează acuma toată Administrația Regală refugiată în Moldova, birourile militare, oficiul telegrafic și popota Cartierului. Regele lua mesele la Cartierul Reginei împreună cu familia”.⁴¹

Regina Maria – factor politic într-un război al bărbatilor?

Greu de cântărit, printre atâția alți factori istorici, este și determinantă specifică reginei în mersul războiului Românii. Face parte din cercul puterii decizionale, însă nu era conducătorul suprem. Are la un moment dat o exclamație supremă, frustrantă: “Vai, de ce nu sunt eu rege? M-aș duce peste tot, aș vedea totul, aș vorbi cu soldații și aș rămâne printre ei până ar ajunge să mă adore și ar pleca bucușii la luptă în numele meu – aș fi o realitate în rândurile lor, nu un nume!”.⁴²

Resimte cu greu neputința de a fi un *factotum*: “Ziua petrecută la Cartierul General (28 noiembrie/8 decembrie 1916, la Bârlad n. ns.) a fost de-a dreptul deprimantă, vești rele din toate părțile, nimeni nu mi dă o rază de speranță. Mi se spune, de pildă, să încerc să îndrept situația insistând să se i-a măsuri drastice pentru salvarea restului armatei și, în clipa următoare mi se spune *Nu avem armată!* Mi se spune trebuie să stăruie ca regele să se înconjoare cu oameni energici, capabili, cinstiți, iar când cer nume, mi se răspunde dând din umeri, *Nu avem oameni!* Iar cu uneltele acestea lumea se așteaptă ca eu, o *femeie* (s. ns.), o regină constituțională, să salvez țara de la dezastru, ba chiar s-o salvez prin mijlocirea altcuiva [...]”.⁴³

Ferdinand i se pare fără voință, cu o “gândire înceată”⁴⁴ și care “NU”⁴⁵ se ridică la înălțimea situației, fiindcă pur și simplu nu e în stare să dea ordine”.⁴⁶ Nici Brătianu nu i se pare mai breaz “un prim-ministru

plin de prejudecăți vechi și de politici de partid, incapabil să privească lucrurile din alt punct de vedere, incapabil să-și închipuie altă stare de lucruri decât cea de acum”.⁴⁷ În contrapondere se vede pe sine, devenind un posibil personaj de dimensiuni aproape mitologice, regretând “vremurile eroice ale Ioanei d’ Arc. O! dacă aș fi eu la conducere, nu aș sta locului să oftezi!”⁴⁸ “Eu, una, aș fi energică, aș

Fig. 5. Regina Maria la un spital militar - Bârlad, toamna anului 1917 (Colecție personală Costin Clit)

lua măsuri drastice, chiar dacă nepopulare, în încercarea de a salva ultimele petice din biata noastră țară[...]”.⁴⁹ “Aș vrea să fiu eu rege – scrie cu altă ocazie – [...] i-aș obliga pe toți să-și facă datoria de dimineață până seara, cu cuvinte aspre și fapte și mai aspre dacă ar fi nevoie – nu e vremea să încercăm experiențe”.⁵⁰ Chiar dacă stilul reginei se dovedește, pe alocuri, bombastic și declamator, majoritatea acțiunilor ei, din timpul războiului, în schimb au fost lucide și practice.

Despre principele Carol are sentimentul că nu își îndeplinește atribuțiile de moștenitor al tronului, de a vizita trupele pentru a le ridica moralul. “Oamenii încep să se întrebe de ce n-a fost văzut până acum nici unul din ei printre soldați – nici nu e de mirare”.⁵¹ Tocmai în acele zile, de mari încercări pentru țară, principele demonstra unde se ajungea atunci când demnitatea lipsea, adică la chefuri cu ofițerii și plimbări în automobile cu diverse femei. Regina Maria, la 12/25 noiembrie, se duce la Ferdinand, aflat atunci la Periș. Se duce să-și i-a rămas bun și să-i vorbească de Carol. Ea reiterează în discuție părerea sa personală, că principele trebuie să meargă pe front. În cursul convorbirii regele e rezervat neadmițând ca acesta să meargă efectiv în prima linie, deoarece viața moștenitorului Coroanei nu trebuia pusă în pericol. După discuția cu Ferdinand, regina nota cu amărăciune: “Avurăm câteva convorbiri în care îi spusei tot ce aveam de spus; erau lucruri grozave însă ne-am îngrozit, parcă n-am fi fost în pragul unor întâmplări atât de dezastroase. Ne-am despărțit; când, unde și când ne vom mai întâlni, asta e în mâinile Domnului”.⁵²

Dar problema dezangajării principelui față de problemele națiunii persistă și în ianuarie 1917. Tema este reluată într-o convorbire cu generalul Prezan: “din nou, același gând care mă bate și pe mine

încercările de restabilire a unei cât de rudimentare ordine în direcțiile administrative și sanitare, în loc să plătească cu persoana lui, în loc să ia într-un cuvânt atitudine de șef, a preferat să se facă nevăzut și a dezertat de la toate îndatoririle lui morale. Când soarta țării e în joc, un rege nu se poate mărgini să fie o simplă mașină de escălit. Resemnarea nu este o virtute”. *Ibidem*, p. 119.

47 *Ibidem*, p. 255.

48 *Ibidem*, p. 139.

49 *Ibidem*, p. 255.

50 *Ibidem*, p. 139.

51 *Ibidem*, p. 167; După cum relatează Argetoianu, această *mirare* a opiniei publice o putem regăsi și mai târziu în ianuarie 1918. “Lumea ar fi preferat, ce e drept, să știe pe prințul Carol, care împlinise 22 de ani, în mijlocul soldaților din tranșee, iar nu vânător de muște printre fustele cocoanelor la partea sedentară. Dar alteașa sa era foarte ocupată, tocmai în aceste vremuri, să-și întemeieze o familie, și războiul căzuse într-un ceas rău, fără ca prințul să fi fost întrebat dacă îi convenea sau nu”. Constantin Argetoianu, *op. cit.*, p. 115.

52 Maria, Regina României, *Povestea vieții...*, p. 117; vezi și Ion Bulei, *Regina Maria. Puterea amintirii*, Meteor Publishing, București, 2016, p. 97.

39 Maria, Regina României, *Povestea vieții...*, p. 170.

40 *Ibidem*, p. 253.

41 Eugeniu A. Buhman, *op. cit.*, p. 189.

42 Însemnare din 25 septembrie/8 octombrie 1916. *Ibidem*, p. 164.

43 Însemnare din 29 noiembrie/12 decembrie 1916. *Ibidem*, p. 255.

44 *Ibidem*.

45 Grafia reginei în text.

46 *Ibidem*, p. 167; Argetoianu, la rândul său fără a eluda calitățile lui Ferdinand, în spiritul său caracteristic de a critica pe toți și toate, este mai direct și de o aciditate nejustificată la adresa prestației monarhului: “Toate aceste slăbiciuni cântăreau puțin față de însușirile lui adânci. Cântăreau puțin în bilanțul omului, dar cântăreau mult în bilanțul prințului. Regele Ferdinand nu fusese făcut să domnească, cum nu fusese făcut să se căsătorească cu o *vedetă*. Puterea și regina Maria – războiul și cortegiul lui de încercări stinseseră și ce mai rămăsese din flacăra tremurătoare a unei voințe care abia licărea și înainte. La Iași, nimeni nu s-a sinchisit de prezența regelui. Acesta e adevărul și eu îl spun, de o placă ori nu”. (Constantin Argetoianu, *op. cit.*, p. 115) “Regele, în loc să îndrumeze însă opinia publică buimăcită și

– Carol își pierde timpul și e, el însuși, o valoare irosită (s. ns.), trebuie să i se dea o însărcinare responsabilă și activă”.⁵³ Probabil acesta este și unul din motivele pentru care regele a preferat să îl trimită la Petrograd, în locul reginei, la 13 ianuarie 1917 însoțit de Ionel Brătianu.⁵⁴ Îngrijorarea Mariei se va traduce în transferul lui de

Fig. 6. Generalul Theodor Râmniceanu și prințul Barbu Știrbey la Marele Cartier General- Bârlad, iarna anului 1916

la Cartierul Regal de la Zorleni la cel al Reginei de la Iași, unde era “nevoie de prezența sa” după cum apreciază E. Buhman.⁵⁵ Și tot el consemnează, că “Principele Carol se dovedește la Iași a fi foarte activ și de mare folos”.⁵⁶

Planurile amănunțite ale reginei întocmite cu Baliff sunt înserate în *Povestea vieții mele* – “aveam să îl trimit pe Carol dintr-un loc într-altul, încărcat cu daruri; **doream ca fiul meu să fie tot mai cunoscut și mai iubit**” (s. ns.).⁵⁷ “M-am rugat de Nando – consemnează cu altă ocazie - să-l lase pe Carol să rămână aici, în loc de a se înapoia la Cartierul General. Acolo viața e mult prea uniformă, el are prea puțin de făcut și dorește aprig să aibă de lucru. Trebuie să chibzuim astfel încât Carol să fie mereu într-alt loc pentru ca cercetând, etc., să poată vedea totul de aproape. Deasemeni să-i dau să ducă rufărie și provizii pe la diferite regimente; e mare și e bine să vadă cu ochii lui cum stau lucrurile”.⁵⁸ Momentan eforturile monarhei în direcția activizării principelui moștenitor par să dea roade din moment ce consemnează cu o nedisimulată satisfacție: “Lucrează cu destoinicie acum și aduce mari foloase. Îi place să fie sub îndrumarea mea, iar mie îmi place să fie mîna mea dreaptă”.⁵⁹

Singurul demn de *încredere* și pe care se poate *conta*⁶⁰ în orice

împrejurare este aghiotantul ei personal – Ernest Ballif. Extrem de apreciat și îndrăgit de regină, de nelipsit de lângă ea, îl caracterizează ca pe o persoană pe care se poate bizui necondiționat: “... pentru mine e un sprijin neprețuit, un slujitor devotat în cel mai nobil sens al cuvântului”.⁶¹

“Drept consilier militar îl am pe severul și neiertătorul Ballif, un om cu un simț neobosit al datoriei, care n-ar da niciodată un sfat pe care n-ar fi dispus să îl susțină până în pânzele albe”.⁶² Tot despre el regina spune că “talentele lui sunt irosite în vremuri grele ca acestea” și de asemeni că nu face “*treabă de mântuială*”.⁶³ Rigurozitatea caracterului consilierului nu era însă întotdeauna plăcută putând da naștere și la anumite crize emoționale: “Ballif mi-era un neprețuit colaborator dar îmi dădea uneori povețe greu de urmat, în care nu încăpea pic de milă. Uneori mă făcea chiar să plâng; dar aveam puterea să-mi dau seama când trebuia să ascult de el și îi sunt recunoscătoare că niciodată nu a căutat să-mi ascundă adevărul. Mai ales el vedea că nu trebuie să mă las pradă slăbiciunii”.⁶⁴

În zilele următoare, sosirii la Zorleni, regina desfășoară o activitate frenetică. Vizitează spitalul organizat de prietena ei Sybilla Crissoloveni (29 noiembrie/ 12 decembrie), la conacul din Ghidigeni – Galați, și școala de șoferi „Regina Maria”⁶⁵, unde erau pregătiți șoferii pentru ambulanțe; spitalele din Bârlad⁶⁶, “barăcile cu răniți”⁶⁷ de aici, depozitele militare de la gară⁶⁸ și în repetate rânduri Marele Cartier General. Neobosită s-a ocupat de organizarea unităților sanitare, mai întâi la București, Bârlad, apoi la Iași; a mers de multe ori în vizite la spitale, a vorbit cu sute, chiar mii de soldați răniți, pe care îi consolează, le oferă cadouri, un zâmbet și o fărâmă de speranță.

Aceeași activitate o desfășoară și pe parcursul anului 1917. Bate Moldova în lung și în lat, de la un spital la altul și dintr-un sat în altul, aducând peste tot ajutoare, dar și o vorbă bună sau o mângâiere pentru fiecare. A dovedit în toate acțiunile sale o energie și o capacitate extraordinară de a empatiza și a se apropia sufletește, deși era de cea mai înaltă condiție socială, de oamenii simpli. Munca desfășurată în calitate de soră medicală i-a adus dragostea răniților și supranumele, îndreptățit, de “mama răniților”.⁶⁹ Într-o asemenea ipostază o regăsim,

61 *Ibidem*, p. 234.

62 *Ibidem*, p. 307.

63 *Ibidem*, p. 149.

64 Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 207.

65 Maria, Regina României, *op. cit.*, pg. 256-257.

66 Regina notează cu amărăciune: “**Mi-am petrecut dimineața în spitalele din Bârlad** (s. ns.). Vizitele mele printre răniți au devenit înfinit mai dureroase – cum să le dau speranță când și eu am atât de puțină? Am avut, din nou, senzația ciudată a poverii atâtor ochi asupra mea, dar la început ochii ăștia mulți, deși grei, îmi ridicau moralul, în loc să mă tragă în jos; acum, însă, parcă sunt încă un lanț în jurul picioarelor mele și așa încătușate de prea multe piedici”. *Ibidem*.

67 „Una dintre privilegiile cele mai îngrozitoare pe care le-am văzut vreodată este *trăajul* din gări. Erau un fel de barăci de adăpost în care răniții stăteau până erau repartizați la un spital. Dante n-a născocit niciodată un iad mai înfiorător! Ca pretutindeni eram chemată să ajut și aici, deoarece epidemiile ce se iveau constituiau o primejdie pentru tot orașul. Treceam printr-un șir de barăci întinucoase, în care zăceau pe jos, înghesuiți unul lângă altul bolnavii și muribunzii; uneori eram nevoită să trec peste câte un cadavru ca să ajung la cei care întindeau mâinile către mine. Nu exagerez când spun că erau de sus până jos plini de păduchi. La început nu întelegeam ce era acel nisip sau praf alb ce se găsea în toate cutele hainelor lor și aproape nu-mi venea să cred când mi s-a spus că nu era nici nisip, nici praf ci păduchi”. Maria, Regina României, *Povestea vieții...*, p. 206; Dorin Stănescu, *în loc. cit.*

68 10/23 ianuarie 1917 “Am plecat pe jos cu [Ernest] Ballif să ne uităm la depozitele de la gară. Acolo m-a întâmpinat bătrânul general Zaharia (general de intendență n. ns.) și m-am uitat la toate, mi-au dat și câteva valuri minunate de lână, din care se vor putea face halate minunate pentru răniți, lucru care mi s-a cerut în multe spitale”. Maria, Regina României, *op. cit.*, p. 308; În *Povestea vieții mele* relatarea este ușor diferită: “Într-alt rând mă dusei să văd un tren în care era un depozit militar și primii în dar 100 de halate călduroase pentru nefericitele mele spitale”. Maria, Regina României, *Povestea vieții...*, p. 163.

69 „**Oricâte greșeli va fi comis regina Maria, înainte și după război, războiul rămâne pagina ei, pagină cu care se poate fâli, pagină care se va așeza în istorie la loc de cinste. O găsim în tranșee printre combatanți în rândurile înaintate, o găsim în spitale și în toate posturile sanitare printre răniți și bolnavi. O găsim de față la toate adunările care încercau să facă puțin bine. Nu a cunoscut frica de gloanțe și de bombe, cum nu a cunoscut teama și scârba de molimă sau nerăbdarea față de eforturile așa de inutile, provocate de dorința ei de mai bine. Regina Maria și-a îndeplinit datoria pe toate fronturile activităților sale, dar mai**

53 Zorleni, 7/20 ianuarie 1917. Regina Maria, *op. cit.*, p. 305.

54 Lilly Marcou, *Carol al II-lea al României. Regele trădat*, Prefață de Acad. Dan Berindei. Traducere și note de Elena Zamfirescu, Editura Corint, București, 2015, p. 99.

55 Februarie 1917. Eugeniu A. Buhman, *op. cit.*, p. 188.

56 *Ibidem*.

57 Maria, Regina României, *Povestea vieții...*, pg. 207-208.

58 *Ibidem*, p. 188.

59 *Ibidem*, p. 189.

60 Regina Maria, *op. cit.*, p. 169.

vizitând un spital militar din Bârlad și îngrijind răniții, în toamna anului 1917 (Fig. 5).⁷⁰

Toți contemporanii nu au putut decât să laude această activitate sisifică și salutară: "Regina, cu o energie mai presus de orice laudă, ajutată de fiicele ei, mergea din spital în spital. Cu un dispreț desăvârșit de pericol nu pregeta să se arate unde epidemia era mai violentă. Nu mii, zeci de mii de soldați răniți și bolnavi au văzut-o în acele luni la căpătâiul lor. Ea a trăit atunci cea mai frumoasă pagină a vieții ei, o pagină pentru care România îi e datoare cu o admirativă recunoștință. Pe de altă parte, prin bărbăția ei aproape virilă a impus respectul tuturor străinilor ce se aflau, sau ce se perindau prin Iași, aducându-ne mari și netăgăduite servicii".⁷¹

La 14/27 decembrie se deplasează spre Tutova, încercând să ajungă la la spitalul Constanței Cantacuzino⁷², și ne lasă o descriere a haosului ce domnea în zilele retragerii: "... de la ultima mea vizită drumul s-a stricat atât de rău, încât înaintam încet de parcă am fi mers pe jos. Era pe drumurile acelea tot ce se poate imagina, convoaie rusești și românești, refugiați, trupe, automobile, unii mergând într-o direcție, alții în cealaltă, iar noi nu puteam să urmăm o cale îngustă prin mijlocul lor, pe care dădeam în groapă după groapă – înaintam așa de încet, încât a trebuit să ne întoarcem înapoi să ajungem la destinație. Pe marginea drumului zăceau cai morți sau pe moarte [...]".⁷³ "Ne-ar fi trebuit ceasuri și timpul ne era măsurat".⁷⁴

Aspectul orașului

Interesante și extreme de relevante sunt amintirile scriitorului Gib I. Mihaescu, pe drumul spre Bârlad. Acesta, la sfârșitul lui noiembrie 1916, împreună cu prietenul și concitadinul său, George Stoian, după tentativa eșuată de a ajunge la Drăgășani „uzi, înfomețați și învineții de frig, mai apucă să găsească unul din ultimele trenuri care plecau spre Moldova[...]”. Nemâncați, nedormiți, înghețați, deznădăjduiți mai ales, cei doi își fac drumul mai departe, când pe jos, când în trenuri, dacă se mai ivea ocazia să sosească vreunul. Nu sunt singuri. Drumurile spre Moldova, pline de noroaie, sunt înșesate de trupe și de refugiați.⁷⁵

Așa au ajuns cei doi vâlceni la Bârlad, unde era „[...] ceva mai multă ordine. Autoritățile militare au luat măsura să-i încartiruiască pe refugiați. Dar lumea nu mai are, pur și simplu, unde să-i adăpostească. Mulți se tem de noii veniți. O atmosferă de apăsătoare primejdie domnește mai departe peste tot. La Bârlad, Gib și George Stoian se întâlnesc cu câțiva refugiați din orașul lor. Maiorul Gh. Petrescu, Dumitriu Ștefan, fostul șef al muzicii militare din Drăgășani, și comerciantul Vidu Nicolaescu [...]”. Singurul lucru care îl poate face pentru ei e să le dea să mănânce pe săturate conserve de la un regiment și să-i ajute seara să-și găsească un loc să se poată întinde pe jos, printre refugiații adăpostiți la cafeneaua⁷⁶ din mijlocul orașului. Până spre dimineață, poliția și patrulele militare vor deschide mereu ușile acelei cafenele, ca să îndese înăuntru, peste ocupanții mai vechi ai localului, noi și noi pribegi. A doua zi, cei doi au ocazia nesperată să se agațe de un tren care mergea la Iași.⁷⁷

O altă descriere sumbră o avem de la căpitanul englez J. D.

presus de toate pe acela al încurajării și ridicării moralului acelora care o înconjurau și care au trebuit să decidă, în cele mai tragice momente, soarta țării și a poporului său. Se poate afirma că, în răstimpul pribegiei noastre în Moldova, regina Maria a întrupat aspirațiile cele mai înalte ale conștiinței românești. Prin modul cum a influențat în 1916 intrarea României în război și din nou în 1918, când aproape numai datorită ei, regele Ferdinand nu a ratificat dezastruoasa pace de la București, regina s-a așezat ca cititorii a României întregite și ca una din cele mai mari figuri ale istoriei noastre naționale.” Constantin Argetoianu, *op. cit.*, p. 109.

70 Fotografie din colecția profesorului Costin Clit. În imagine, în plan central, se poate observa regina pansând răniții. Spitalul poate fi identificat cu Școala Normală "Principele Ferdinand", unde în decursul războiului au funcționat mai multe unități spitalicești. Se mai poate vizualiza, în partea din față a imaginii, și un războr de varză. Datorită foametei din iarna anului 1916 – 1917 și suprapopulării Moldovei erau exploatare în mod intensiv toate suprafețele de teren disponibile.

71 I. G. Duca, *op. cit.*, p. 128.

72 Constanța/Constance Cantacuzino sora dr. Ion Cantacuzino.

73 Maria. Regina României, *op. cit.*, p. 278.

74 Idem, *Povestea vieții...*, p. 147.

75 Mihail Diaconescu, *Gib. I. Mihaescu*, Editura Minerva, București, 1973, p. 38.

76 Cafeneaua Manzavinatos.

77 Mihail Diaconescu, *op. cit.*, p. 39 – 40; Lulian Boțoghină, *Pe urmele unei erori de arhivare: memoriul personal al locotenentului rezervist Gib*

Scale: "Orașele mari ca Iași și Bârlad sunt în prezent pline de ofițeri români îmbrăcați cu fast, pudrați și machiați care nu fac absolut nimic; unii dintre ei, fără îndoială, sunt în permisie, însă majoritatea absentează de la unitățile lor. Cu un astfel de exemplu cu greu pot fi învinovați soldații simpli dacă fac și ei același lucru, iar satele sunt pline de soldați români care nu fac nimic. Cred că de curând a fost emis un ordin care cere tuturor soldaților și ofițerilor români să se alăture unităților lor de îndată, anulând toate permisiile și cerând tuturor gradelor care au permisii medicale să se prezinte pentru examinare.

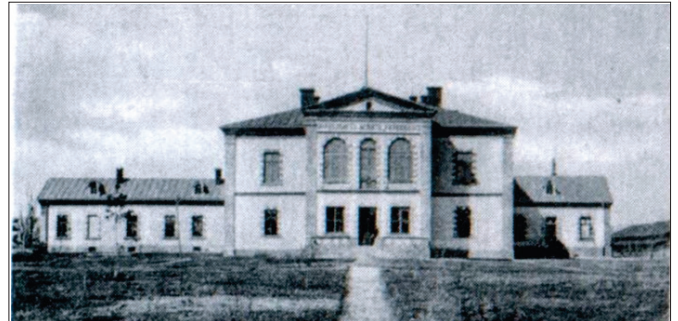

Fig. 7 Orfelinatul agricol "Principele Ferdinand" Zorleni, sediul Cartierului Regal (24 noiembrie/7 decembrie 1916 – 25 martie/7 aprilie 1917)

Ofițerii își tratează oamenii ca pe niște câini, iar oamenii nu au niciun respect față de ofițerii lor. Armata română cu ofițerii săi cred că este mai mult decât nefolositoare, însă cu alți ofițeri și cu întăriri din partea trupelor ruse ar fi excelentă. Nu sunt neobișnuite rănilile auto-provocate. (...) **Comunicațiile.** Căile ferate sunt într-o stare de haos indescribibil din pricina transferului a mii de vagoane spre spatele frontului. Gările sunt blocate cu vagoane încărcate sau goale. Trenuri cu provizii necesare urgent sunt pierdute și chiar dacă sunt găsite este imposibil să fie mutate. Unii dintre șefii gărilor sunt germanofili cunoscuți și fac tot ce le stă în putere să înrăutățească situația. Mereu au loc accidente, drept urmare a activității agenților germani și, cu actualul control comun ruso-român, vor continua să aibă loc. Gările mai mari au un comandant român și unul rus care aproape de fiecare dată au interese contradictorii. Trenurile pleacă de multe ori fără niciun fel de anunț și soldații sunt lăsați în număr mare în urmă. O călătorie de 60 de kilometri poate dura 4 sau 24 de ore. Am călătorit cu un tren al Crucii Roșii plin de răniți de la Tecuci la Bârlad – 60 de kilometri parcurși în 23 de ore".⁷⁸

Aspectul Bârladului în perioada primului război mondial a fost descris sugestiv și de către dr. Vasile Bianu, devenit datorită nevoilor frontului medic militar, având rangul de colonel (r). În drum spre Iași, unde era concentrat, el a făcut și un popas la Bârlad între 23 decembrie 1916 și 5 ianuarie 1917 descriind atmosfera din oraș în lumini destul de sumbre: „Orașul Bârlad ni s-a părut cu o înfățișare greu de descris: lume multă de tot felul circula pe străzile-i pline de noroi. Pe lângă orașeni, treceau în sus și în jos soldații români și soldații ruși între care cazaci călări cu sulilele lor înfiorătoare, toți erau triști, nicăieri nu vedeai fețe vesele și grăbite să cum ar fi trebuit să fie în preajma Crăciunului”.⁷⁹ De asemenea menționează că în momentul sosirii a remarcat de la fereastra vagonului un monument.⁸⁰

O pată de culoare, între aceste relatări, în cenușul războiului sunt însă amintirile lui Buhman, datate 15 ianuarie 1917: "Foarte frig. Drumurile troienite. Salut cu bucurie ocazia unei mașini care pleacă la Bârlad. Uneori mai întâlnesc câte un bucureștean.

Când am plecat din București am luat o lădiță de campanie reglementară cu efectele cele mai indispensabile; loc pentru bagaje mari ni se spusese că nu este. Acuma începuse să ne lipsească de toate. Cutreieram prăvăliile din Bârlad după fel de fel de lucruri ce ne

Mihaescu, în Revista "Document". Buletinul Arhivelor Militare Române, nr. 1 (43), 2009, p. 23.

78 http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/haosul-stapaneat-tot-frontul-romanesc-primul-razboi.

79 Gh. Clapa, *Bârlădenii în războiul pentru întregirea neamului*, în *Bârladul odinioară și astăzi*, vol. I, București, 1980. pg. 134-135.

80 *Ibidem*. Monumentul, a fost înălțat la 22 iunie 1914 fiind situat pe movila Prodana, de lângă cazărmi, și consta dintr-un stâlp de piatră, bine lustruit cu numele ostașilor tutoveni morți în campania din 1913. Col. V. Costan, *Istoricul garnizoanei Bârlad*, în *mss*.

lipseau. Într-o zi, intrând în magazinul unui evreu în căutarea de gulere și batiste, am văzut un ofițer rus care cumpăra rafturi întregi de marfă, stofe, mățăsuri, lenjerie, tricotate, rufărie, tot ce găsea, fără a face cea mai mică obiecție asupra prețului.

Negustorul, un tânăr cu ochelari și bărbie roșietică, guraliv nevoie mare și foarte convins de propria sa deșteptăciune, își freca mâinile grăsuțe cu mare mulțumire și era încântat de deverul neașteptat. Îl

Fig. 10. Artilerie grea românească - Bârlad, iarna anului 1916

vedeam cum aduna în gând beneficiul realizat din buzunarul naivului care plătea tot ce i se cerea. În modul acesta au fost cumpărate la Bârlad magazine întregi de galanterie în câteva ceasuri și plătite pe loc cu bani gheață. Surpriza a fost ceva mai târziu la Iași, când tot târgul a fost silit să cumpere această marfă, ce nu se mai găsea, cu prețuri înșutite⁸¹.

Nici nu era de mirare căci, așa cum ne indică Argetoianu, încă de la venirea refugiaților în Iași stocul de mărfuri viabile din magazine a fost epuizat, dând naștere speculei: „În câteva zile prăvăliile din Iași fuseseră istovite și galanteriile goale întristau aspectul străzilor principale; nu se mai găseau decât vechituri sfoegite, mărfuri fără întrebuințare învelite în hârtii îngălbenite. În scurtă vreme au dispărut și ele, te miri de cine și pentru ce cumpărate”⁸².

Și Al. Vlahuță, aflat la Bârlad, ne prezintă aspecte inedite ale vieții cotidiene din spatele frontului. Indignat povestea⁸³ și nota, pentru a-și descărca amărăciunea, imoralitatea⁸⁴ celor din spatele frontului: „În timp ce soldații mureau în tranșee, desfrâul celor din partea sedentară era nemăsurată”. [...] „E atâta jaf în averea publică și-atâta destrăbălare de parc-ar fi sfârșitul lumii.”⁸⁵ [...] „Ofițeri și marchize, se culcau prin cafenele⁸⁶ în aerul acru al încăperilor închise”, iar la Iași,

81 Eugeniu A. Buhman, *op. cit.*, p. 186.

82 Constantin Argetoianu, *op. cit.*, p. 79.

83 G. Tutoveanu relatează că ședințele *Academiei Bârlădene*, la care participa și Al. Vlahuță erau „ca o descărcare sufletească unde ne mai învioram”, deși Al. Vlahuță nu contenea a-și clama revolta. Dan Smântănescu, *Academia Bârlădeană în focul înfăptuirii idealului de unitate națională*, în *Bârladul odinioară și astăzi*, vol. III, 1984, p. 423-424.

84 Nichifor Crainic, soldat sanitar la Spitalul Militar din Iași, aflat sub patronajul soției ministrului de Justiție (Mihai Cantacuzino), relatează că o „domnița” avea o cameră în pavilionul de scândură, unde „trei bărbați o vizitau zilnic în ordine prestabilită, fără greș, un ceas fiecare. [...] La fiecare vizită, suspinele patetice ale domniței se auzeau prin scândurile pavilionului”. Faptul că pavilionul delicioșilor se găsea în cel mai lugubru cadru al mizeriei omenești, în spitalul acesta cutremurat de urletele durerii, nu stânjenea divină pasiune, ci dimpotrivă, o intensifică prin contrastul suferinței și al morții pentru țară”. Domnița era... Maruca Cantacuzino, viitoarea soție a lui George Enescu! <http://www.ioanscurtu.ro/1916-1917-viata-cotidiana-in-iasi/>

85 Fragment dintr-o scrisoare adresată, la Iași, prietenului său din copilărie Paul Bujor, unde transpare revolta și amărăciunea pentru aspectele decadente din acest refugiu. Dan Smântănescu, în *loc. cit.*

86 La Iași mulți bărbați își petreceau ore în șir, de după-amiaza până dimineața, la Jockey Club, unde practicau jocuri de noroc: bridge, maus, pocker, room, baccara. Se rula sume importante, iar cei care pierdeau nu păreau a fi afectați: „Oamenii dau și ce nu aveau, nimeni nu se mai gândea la a doua zi (Constantin Argetoianu)”. Pasiunea îi

„costul circulației automobilelor costă tot pe zi... 270 000 lei, iar hrana a 300 000 de soldați costă pe zi 285 000 lei”⁸⁷

Constantin Argetoianu⁸⁸ ne indică și alte locații unde a avut loc

Fig. 8. Convoi de prizonieri germani - Bârlad, iarna anului 1916

„răscolirea tuturor raporturilor etice pe timp de război”. Destrăbălarea n-ar fi fost numai la „Coțofenești, ci și la Pădureni, Ghidigeni, Iași și Botoșani” lăsând să se înțeleagă că a fost un fenomen destul de des întâlnit, căzându-i pradă însuși regele.⁸⁹ Și tot el găsea cu cinism și o explicație pentru această „relaxare” a moravurilor: „Când toate legile morale sunt răsturnate, când oamenii aleargă după oameni să se omoare, când epidemiile și mizeria și toate privațiunile care sunt consecința lor exasperează nervii și întetesc patimile, când promiscuitatea sexelor impusă de împrejurări răstoarnă barierele materiale ridicate de confortul pașnicilor civilizației, când viața și ziua de mâine par iluzii efemere – e natural ca și criteriile morale să se altereze și ca anumite acte să nu mai aibă semnificația și importanța care li se atribuie în timp normal”⁹⁰.

Fig. 11. Regele Ferdinand și Henri Berthelot într-o inspecție pe front – vara anului 1917

molipsise și pe cei săraci, care, după cum nota același N. Crainic, jucau cărți „zi și noapte, fără întrerupere. Cei care ieșeau din joc porneau la despăduchiat, trecându-și rufele căpușite cu straturi de paraziți prin para lumânărilor. Altfel nu era chip, căci toată casa mișuna de păduchi ca un mușuroi de furnici”. <http://www.ioanscurtu.ro/1916-1917-viata-cotidiana-in-iasi/>

87 Dan Smântănescu, în *loc. cit.*

88 Dincolo de inerentul subiectivism, de ironiile și chiar răutățile la adresa unor personalități politice (și nu numai) memoriile sale contribuie substanțial la conturarea unei imagini a vieții cotidiene, a stării de spirit, a strădaniilor, a reușitelor și speranțelor, a greșelilor și păcatelor.

89 Constantin Argetoianu, *op. cit.*, pg. 109 -112.

90 *Ibidem*, p. 111.

Horia Stamatin: Valea Horăieții – Istorie și onomastică de la origine până în prezent

Dan RAVARU

Apariția celei de-a doua ediții a monumentalei lucrări *Valea Horăieții – Istorie și onomastică de la origine până în prezent*, de Horia Stamatin, la sfârșitul anului 2016, prin grija Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui și a fiului autorului, dl Horațiu Stamatin, (prima ediție fiind din 2003, anul morții autorului), se constituie într-un eveniment cultural de excepție, nu numai în arealul județului Vaslui, ori unde există interes pentru cunoașterea autentică a evoluției în timp a neamului românesc. Studiul intensiv – putem spune exhaustiv, dacă avem în vedere obiectivele pe care și le-a propus autorul – al acestei văi de peste 30 km, poate pune în lumină aspecte de interes național care au fost mai puțin conturate în lipsa unor cercetări aprofundate de istorie locală.

Aici, se aplică semnificativ zisa străbunilor romani *pars pro toto*, interpretată în sensul că o parte a unui întreg poate fi lămuritoare pentru totalitatea sa. Și din nou mă simt obligat să-l amintesc pe Nicolae Iorga, a cărui convingere era că nu vom avea o adevărată istorie a României fără istoria fiecărui sat, a fiecărui ținut, a fiecărei văi, am putea adăuga fără să greșim. Fiindcă, într-adevăr, așa cum, în viziunea lui Lucian Blaga, armonia sufletului românesc s-a înscris în ritmul dualului, la fel, structurile naționale, în formele lor primare, s-au constituit pe văi.

Este și părerea autorului care, pe bună dreptate, presupune existența unui cnezat pe valea Horăieții înainte de formarea satului moldovenesc. O presupunere asemănătoare am avut și noi în monografiile legate de văile Tutovei, Similei sau Racovei.

Profesorul Horia Stamatin ne uimește prin profunzimea cercetărilor întreprinse pe parcursul „oficial” de două zece ani, dar practic, pe parcursul întregii sale vieți. Strădaniile sale au avut un nobil precedent în preocupările tatălui, Panaite Stamatin, un adevărat descălecător spiritual al văii, învățător exemplar, autor al unor lucrări tipărite sau rămase în manuscris.

Pe lângă acestea, a beneficiat de cunoașterea directă a oamenilor și a locurilor pe care le-a nemurit prin scrierea sa sau, așa cum spune domnia sa, le-a „dezanonimat” este un mare avantaj față de cei aplecați exclusiv asupra documentelor și cărților fiindcă arhivele și bibliotecile – mai ales ale noastre – nu pot cuprinde decât o cunoaștere limitată. De aici, având contact direct cu relațiile de pe teren, Horia Stamatin a putut să ofere soluții și corecturi permanente ale unor lucrări de mare prestigiu ca *Documenta Romaniae Historica* și *Tezaurul toponimic al României*.

Localizările stabilite de domnia sa se datorează relaționării dintre conținutul adesea plin de ambiguități al unor documente și mărturiile orale sau particularitățile geografice. Trebuie să menționăm că autorul a investigat un mare număr de informatori, făcând însă întotdeauna o distincție clară între adevărul istoric și relatările legendare, acestea din urmă exprimând în primul rând atitudini afective și mai puțin realități din trecut.

Cercetătorul nu a avut însă parte numai de avantaje. Mai întâi, a avut de traversat unele dintre cele mai dificile perioade ale existenței românești, începând chiar cu nașterea sa, în timpul Primului Război Mondial. În cel de-al Doilea, a înfruntat gloanțele sovietice ca ofițer într-o unitate de elită a armatei române, Regimentul 2 Roșiori, înaltele decorații primite fiind mărturiile ale vitejiei sale. A urmat însă prizonieratul, cu toate suferințele care l-au însoțit și pe care le-a purtat până la capăt, refuzând să se înscrie în Divizia Tudor Vladimirescu, ale cărei inițiale erau traduse de patrioți drept *trădători vânduți*.

Întors sat a trebuit să cunoască foametea din 1946-1947, cortegiul de violențe și nedreptăți ale colectivizării forțate, incultura și agresivitatea activiștilor specializați în „demascarea dușmanilor poporului”. Le-a învins pe toate definitiv, prin ținuturile lor veșnică pe paginile cărții. Le-a învins și prin faptul că, devenit profesor, a parcurs o carieră didactică de excepție. Dacă tatăl său descoperea, la un moment dat, că-i învățase carte pe toți cei din Bogdănești, Horia Stamatin ar putea spune același lucru despre o bună parte din învățătorii din județul Vaslui.

Alcătuirea lucrării pe care încercăm să o prezentăm, a presupus o tenacitate și răbdare ieșite din comun, cu perseverență înaripată de convingerea unei datorii de onoare făcută de cei în mijlocul cărora a viețuit. Convinș că va crea un adevărat *monumentum aere perennius* – un monument mai trainic decât bronzul –, profesorul Horia Stamatin nu s-a grăbit să publice rezultatele cercetărilor sale decât atunci când a fost pe deplin convins de temeinicia acestora. Totuși, cu modestia adevăratului om de știință, autorul nu exclude posibilitatea unor corecturi și îmbunătățiri pe viitor.

Trebuie să mai subliniem faptul că Horia Stamatin a fost în primul rând cadru didactic și și-a îndeplinit cu cinste obligațiile care, pe lângă satisfacțiile aduse au însemnat și ocuparea celei mai mari părți a timpului. A găsit însă timp să parcurgă mii de pagini, sute și sute de documente, de multe ori fără să găsească nimic referitor la zona studiată, așa cum își amintește cu amărăciune. Este într-adevăr o mare diferență între cercetătorul român care se confruntă cu penuria de mărturii scrise, și cel din Anglia sau Germania, Franța etc. care are la dispoziție arhive vechi de zece secole, uneori chiar la biserica din sat, autorul exemplificând prin bogăția de date din *Doomsday Book*, alcătuită în 1084, un recensământ care depășește uneori prin amănunte pe cele moderne. Am aflat un alt exemplu, minuțiozitatea izvoarelor care i-au permis lui Emmanuel Le Roy Ladurie să alcătuiască o cronică aproape cotidiană a unei localități din sudul Franței în lucrarea *Montaillou*, un sat prins de la 1294 până la 1324.

La români a mai intervenit și utilizarea slavonei și, până foarte târziu, a alfabetului chirilic. Pe bună dreptate, autorul subliniază imensele dificultăți în descifrarea scrisului respectiv, îmbârligăturile originale fiind complicate prin prescurtări, fără reguli generale. Cu atât mai mare este meritul profesorului

Horia Stamatîn, care ne oferă un veritabil tezaur de documente inedite.

Structura lucrării a fost determinată de intenția autorului de a realiza o adevărată radiografie a văii studiate, introducând-o astfel în circuitul valorilor naționale. Mediul înconjurător își are, desigur, importanța sa majoră în constituirea structurilor sale sociale și politice. Tocmai de aici începe originalitatea zonei studiate, încadrată în colinele Tutovei, unitate geografică reprezentativă pentru Podișul Central Moldovenesc. Văile se disting în mod deosebit, sunt adânci și mărginite de coline înalte care permit cu greu circulația transversală. De aici, constituirea unei adevărate comunități de sate de-a lungul lor, care au beneficiat în timp de fertilitatea pământului și de protecție naturală.

Autorul expune cu competență tot ceea ce se cunoaște despre preistoria văii fără să se cantoneze însă în prezentarea seacă, lipsită de viață, pe care, din păcate, o practică mulți arheologi. El trăiește afectiv chiar și acel trecut atât de îndepărtat pe care reușește să-l simtă aproape și de care se simte legat prin strămoșii săi. De aceea cucutenii devin contemporanii noștri, în urma unor observații pertinente de natură etnografică: foloseau furci, pari și nuiete, peste care băteau lutul atunci când își construiau locuințe, acoperișurile erau în două ape și confecționate din stof, mobilierul era format din scaune și mese cu trei picioare.

De aici, convingerea unei comunități între cultura Cucuteni și elementele de natură materială pe care le întâlnim în vechile gospodării, situație incitantă pentru presupunerea transmiterii în timp și a unor valori spirituale. Horia Stamatîn presupune, în tratarea problematicii diverse a lucrării, un echilibru perfect între activitate și obiectivitate. Exemplară în acest sens este prezentarea relațiilor dintre daco-romani și slavi. Dacă, într-o anumită perioadă, am fost intoxicați cu exagerări ale influenței slavilor, aceasta nu înseamnă că respectiva influență nu a existat. Autorul o prezintă în limitele sale reale, prezența sa fiind semnificativă în toponimie.

Din secolul al XV-lea, mărturiile scrise oferă istoricului un regim mult mai solid decât încercările anterioare de a distinge adevărul dintr-un noian de elemente disparate și presupuneri. Așa cum am mai subliniat, la noi s-au păstrat foarte puține documente: multe au fost distruse din cauza vicisitudinilor trecute, din întâmplare sau la modul conștient, urmărindu-se anumite scopuri, altele au rămas și acum ascunse în temnițele pregătite de răzeși. Arhivele străine conțin și ele documente românești greu de depistat. La Istanbul, stau și acuma în sacii pe care le-au dus prădătorii turci sute de ani în urmă.

Și totuși, profesorul Horia Stamatîn descoperă numeroase documente, foarte multe și foarte vechi în raport cu situarea și dimensiunile zonei studiate. Autorul a realizat în permanență această „cumpănă” dar a elogiât indirect valea iubită *per ipso facto* prin chiar prezentarea sa obiectivă, care păstrându-se în limitele geografice le-a depășit totuși prin complexitatea tematicii abordate. Pentru fiecare secol, luăm cunoștință de viața economică și socială, de relațiile de proprietate, de viața religioasă și culturală, de aspectele demografice.

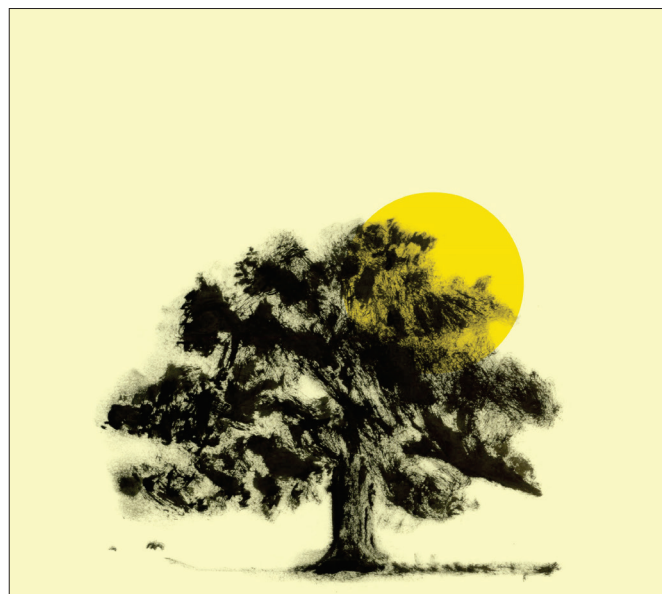
Fiecare dintre secțiunile de mai sus este divizată în subcapitole grăitoare prin însuși titlatura lor: pământul, pădurea, agricultura, creșterea vitelor, cultura cerealelor, viile, livezile, albinăritul, piscicultura, iazurile, drumurile, moșia satului, vânzarea, dania, pierderea pământului etc. Aceeași diversitate de subcapitole o vom întâlni peste tot inclusiv când este vorba despre aspecte spirituale. Astfel, se impune o altă caracteristică a lucrării, cea de adevărată enciclopedie a satului românesc din Moldova. Favorizat de un adevărat talent literar,

profesorul și cercetătorul Stamatîn reușește să reînvie oamenii de atunci, vornicii și preoții care conduceau politic sau spiritual. Și chiar dacă avem unele rezerve în privința problemei răzeșilor, în primul rând considerăm că Horia Stamatîn a realizat un tablou aproape desăvârșit asupra evului mediu românesc pe care-l cunoaștem atât de puțin în ipostaza sa sătească.

De o mare valoare științifică sunt cercetările de antropologie și toponimie, bogăția materialului și ingeniozitatea interpretării acestuia – chiar dacă este riscant uneori – impresionând pozitiv pe oricine are prilejul să parcurgă cele aproape 700 de pagini în format academic ale cărții.

În finalul lucrării, Horia Stamatîn rupe curajos valuri subtile aruncate asupra istoriei contemporane a României, atacând chestiuni încă stânjenitoare pentru clasa noastră politică: războiul din Răsărit justificat prin cotoșirea rusească a Basarabiei și a Bucovinei, foametea din 1946-1947, tragedia denaturării structurii intime a țaranului roman prin colectivizare etc. În condițiile în care rafturile bibliotecilor găzduiesc încă acele cărți scrise de autori lacomi de bani, care prezintă dezgustător de mincinos satul românesc în perioada 1948-1960, relatările despre „măturatul podurilor” când țaranilor li se lua ultimul bob de grâu, sau despre exmatricularea elevilor și studenților ai căror părinți refuzau „colhozul”, precizările sale sunt extreme de necesare. Ne facem o datorie de onoare menționând girul științific pe care-l acordă prof. univ. dr. Ion Popescu Sireteanu.

În încheiere, să dăm cuvântul autorului pentru a-și exprima profesiunea de credință: „Dacă această carte va reuși să adauge un dram de dragoste pentru oameni, patrie și locurile natale și de iubire a frumosului în expresie și gândire, atunci aceasta mi-ar fi cea mai mare mulțumire și cea mai generoasă răsplată”.

HORIA STAMATIN

VALEA HORĂIETII

istorie și onomastică
de la origine până în prezent

GHEORGHE CLAPA - 75

- urmare din pagina 1 -

Și-a continuat perfecționarea în cadrul unor cursuri de îndrumare la Muzeul Național de Istorie București, precum și la perfecționarea efectuată la Muzeul Județean Brașov, Muzeul Județean Prahova (Ploiești), Muzeul Municipiului București și la Castelul Peleş, din Sinaia. În 1978 a absolvit programul de perfecționare a pregătirii de Muzeologie Generală, specialitatea Istorie, desfășurat sub formă „curs și stagiul de practică” cu durata de un an.

În anii 1984 și 1985 Centrul de perfecționare a cadrelor (C. C. E. S.) a organizat din nou cursuri de perfecționare la București, la care a participat și profesorul muzeograf Gheorghe Clapa.

Revenind în învățământ, va preda la Liceul industrial nr. 2 „Alexandru Vlahuță” (fostul „Complex Școlar Bârlad”, azi Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”). A fost titularul catedrei de istorie a Școlii Gimnaziale „George Tutoveanu” din Bârlad (prin concurs). Și-a susținut examenul de definitivare, de gradul II și gradul I (la care a obținut nota 10). În anii 1966, 1967, 1971 și 1972, în vacanțe a urmat cursuri de regie-teatru cu regizorii Cristian Nacu la Bârlad și Tiberiu Pențea la Iași, cu actorul Constantin Petrican și secretarul literar Vasile Mălinescu la Vaslui, toți activând în cadrul Teatrului „Victor Ion Popa” din Bârlad. Profesorul Gheorghe Clapa este căsătorit, are doi copii (Raluca și Victor - Ștefan) și doi nepoți (Alexia și Alexandru).

Muzeul are o triplă funcție – de cercetare, păstrare și valorificare a măturii civilizației omenești, a bogățiilor patriei. Muzeologul trebuie să participe la ridicarea maselor prin cultură. Muzeul – instituție științifică și cultural-educativă, de popularizare a trecutului glorios al luptei poporului român pentru eliberare națională. Totodată este o instituție complexă de valorificare științifică și culturală a patriotismului pe baza unei ample cercetări științifice. „Muzeul de istorie este instituția care are drept sarcină conservarea bunurilor de cultură și caracter istoric și difuzarea cunoștințelor despre ele în rândurile publicului larg”. (Prof. univ. dr. Radu Florescu). A organizat activități culturale de muzeu, concursuri ale unor echipaje școlare, a mobilizat în vacanțe școlare un foarte mare număr de elevi. În sala „Ștefan cel Mare” din Vaslui a pregătit emoționante întâlniri cu filmul istoric, urmate de vizite în expoziția de bază a muzeului. De asemenea, a organizat un program special pentru elevii școlilor profesionale și ai liceelor de specialitate, care nu aveau obiect de studiu istoria, sau aveau ore restrânse în programa analitică. În perioada cât a fost muzeograf la Vaslui și Bârlad a publicat articole de specialitate și a participat la multe manifestări științifice din Vaslui, Bârlad, Huși București, Iași, Botoșani, Târgoviște și în alte orașe din țară.

Publică articole și studii în volumele „Bârladul odinioară și astăzi”, vol. I, 1980; vol. II, 1982; vol. III, 1984; în „Acta Moldaviae Meridionalis”, anuarul Muzeului „Ștefan cel Mare”, Vaslui; „Hierasus”, anuarul Muzeului Județean Botoșani; Anuarul „Muzeului Național București”, „Cronica Episcopiei Hușilor”; studii și articole în antologii, reviste, periodice: „Părerii Tutovene”, „Academia Bârlădeană”, „Ecoul”, „Bârladul”, „Clepsidra”, „Est”, „Florile Dalbe”, „Ultima oră”, „Pagini medicale bârlădene”, „Prutul”, „Adevărul”, „Vremea nouă”, „Școala bârlădeană”, „Cuvântul liber bârlădean”, „Realitatea evreiască”, „Echinoc”, „Păstorul Tutovei”, „Primii pași”, „Aripi de lumină”, „Gușiței”, „Sclipiri de stele”, „Orizonturi”, „Baaadul literar”, „Cercetări istorice”, „Visătorii”, „Gheorghe Ghibănescu”, „Ecouri literare”, „Amurg sentimental”, „Noi, zăicoienii”, „Viața noastră”, „Cuvântul adevărului” („The Word of Truth”), revistă

bianuală publicată de parohia ortodoxă română „Sfinții Constantin și Elena”, Edmonton, Alberta, Canada, conținând articole de spiritualitate ortodoxă și cultură românească, „Aripi tinere”, „Arheu”, „Pro Saeculum”, „Pași spre infinit”, „Labirint”, „Orizonturi literare”, „Revistele „AVA”, „Sintagme literare”, „ASILR” (Asociația Scriitorilor „Israelieni de Limbă Română”, nr. 5, vol. I, Decembrie 2014, p. 109-118; „Meridianul”, Iași-Vaslui-Bacău, Ziar de informație, opinie și publicitate, Fondat în anul 1996, Singurul Grup de Presă din județul Vaslui, „Diminețile din timpul cuvintelor”, Cronici literare, volumul I, 2015; „Meridianul Cultural Românesc”, anul I, nr. 1, ianuarie-februarie-martie, 2015; Revista „Medalioane”, Roman, redactor-șef și tipărire de Emilia Tuțuianu; „Confluente literare”, revistă on-line de cultură și atitudine, administrator George Roca – scriitor, publicist, promotor cultural și Octavian Lupu – București, vezi, dorinastoica.blogspot.ro (blogul autoarei Dorina Stoica) și marianagurza.blogspot.ro (blogul poetei și eseistei Mariana Gurza); Postări on-line: 1. www.gabriela ana balan, scriitor; 2. www.Literatura de azi; 3. Creator.ro; 4. www.revista Singur; Postat în două publicații on-line cronicile scrise la volumele „Gheorghe Clapa, «Cronici la volumele poetei Gabriela Ana Balan» și «Pași prin labirintul de cristal», ISSUU; „Ion N. Oprea – o voce distinctă a scriitorilor români contemporani”, în „Luceafărul” din 2 decembrie 2014; Ibidem, în „Lohanul” nr. 32 din decembrie 2014, p. 132-135; „Actualitatea Bârlădeană”, publicație lunară editată de Primăria Bârlad sub egida Consiliului Local Municipal, nr. 8 – iulie 2015; „Vremea nouă”, ziarul rezistenței anti-Chevron, fondat în 1910, nr. 1922 (4662), joi, 27 august 2015, p. 8; Ion N. Oprea, „Revistele ? Luminoase, instructive și educative...”, Editura PIM, Iași, 2015, 396 pagini; „Crai nou”, anul XIX, nr. 4727, sâmbătă, 3 mai, 2008, Suceava, p. 5; „Meridianul românesc” – Supliment Cultural, 19 iulie 2008, p. 21; „Craiova Medicală”, Revista Universității de Medicină și Farmacie, volumul 2, nr. 3, 2000, publicație trimestrială, Editura Medicală Universitară; „Viața Medicală”, săptămânal, București; colecția despre „Pagini Medicale Bârlădene”, unde sunt citate și studiile prof. Gheorghe Clapa; „Pagini Medicale Bârlădene” „Tradiția publicisticii medicale bârlădene, sub redacția Dr. Nicolae Botezatu, Dr. Viorel Petcu, Editura „Cutia Pandorei”, 2003; Nicolae Botezatu, „Personalități medicale din Țara de Jos a Moldovei – portrete biografice și biografii comentate”, Ediție îngrijită de Gruița Novac. „Pagini Medicale Bârlădene”, Editura Sfera, 2005; Nicolae Botezatu, „Inscripționări în timp”, „Pagini Medicale Bârlădene”, 10 ani de existență, Editura PIM, Iași, 2007; „CENTENAR 1913-2013, ION JUVARA, omul, chirurgul, dascălul, personalitate emblematică a medicinei românești”. „Pagini Medicale Bârlădene”, sub redacția Nicolae Botezatu, Editura Sfera, Bârlad, 2013; „Almanah Bârladul 2008”, Editura Opera Magna, Iași, 2007, Fundația Culturală „Dr. Constantin Teodorescu”: vezi studiile „Stălpul credinței ortodoxe”, p. 141-144 și „Bunul cel mai de preț”, p. 145-153, semnate de profesorul Gheorghe Clapa.

Aprecieri critice

Gabriela Ana Balan, „Gheorghe Clapa miracolul viu care ne pecetluiește nemurirea”, în „Diminețile din templul cuvintelor”, „Cronici literare”, volumul I, 2015; Dorina Stoica, eseu, „O carte ca o zi însorită de primăvară - «Cristale de gând», Editura PIM, Iași, 2015, de Gheorghe Clapa”, 17 mai 2015 – Publicat în confluenteliterare.ro, dorinastoica.blogspot.ro, marianagurza.

blogspot.ro, revista „Medalioane”, Roman; „Manifestare culturală, la Bârlad; anotimpul amintirilor”. Istoric și eseist, Gheorghe Clapa este criticul care a semnat cronicile literare și monografiile în peste 100 de publicații tipărite. În cea mai recentă carte a sa, „Cristale de gând”, în care alege să scrie despre cărțile scrise de femei, spune despre Silvia Budescu că, la ea, „poezia este forma supremă de libertate”, în „Vremea nouă”, ziarul rezistenței anti-Chevron, fondat în 1910, nr. 1922 (4662), joi, 27 august 2015, p. 8; Petruș Andrei, Puiști – Vaslui, „Gheorghe Clapa – Cristale de gând – O vocație onorată”, în Ion N. Oprea, „Reviste? Luminoase, instructive și educative...”, Editura PIM, Iași, 2015, p. 83-88. În aceeași carte vezi și paginile: 31, 54, 77, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 110, 117, 193, 328, 345, 346, 348, 349, 350, 352, 353, 356, 357, 358; „Astăzi (n.n., 16 martie 2015) am primit cartea (autor: Gheorghe Clapa [n.n., „Ion N. Oprea. Alergător de cursă lungă pe meridianele interesului general”], Editura PIM, Iași, 2015, 344 pagini). Cu profundă considerație, Ion Istrate”, (n.n., directorul revistei „Lucaefărul” Botoșani); Secțiunea cea mai puternică a revistei este aceea de critică și eseu, la care semnează și Gheorghe Clapa (Ion Murgeanu, „Dintre sute de reviste – Baaadul literar – un an de la apariție”, în „Baaadul literar”, anul II, nr. 3(6), august 2008, p. 83; „... M-am bucurat să fiu alături de colegii Constantin Călin, Ion Murgeanu, Gheorghe Clapa care au scris articole substanțiale și obiective despre un scriitor astăzi mai degrabă ocultat decât uitat” – n.n., este vorba despre Alexandru Vlașuță. (Valeriu Râpeanu, „Scrisoare în gamă paracletică” în cadrul rubricii „Reverberații”, „Baaadul literar”, anul III, nr. 1(8), februarie 2009, p. 15; „Domnului prof. Gheorghe Clapa, cercetător acerb al izvoarelor analitice, toată aprecierea lui – Gruia Novac, aprilie 2014, Bârlad”. Autograf acordat pe coperta a II-a a revistei „Baaadul literar”, anul VIII, nr. 1-2 (28-29), februarie-mai 2014; Prof. Gheorghe Clapa – Bârlad, „Presa Culturală este o modalitate de a iniția, cultiva și menține conștiința civică” în cadrul secțiunii „Literatură” a revistei „Lohanul”, Huși, nr. 35 din octombrie 2015, p. 43-55; Dr. Nicolae Ionescu, „Simpozion cultural la Roșiești de Rusalii”: „Gheorghe Clapa a amintit despre zilele culturale ale Bârladului arătând contribuția personalităților tutovene la afirmarea culturii naționale, în acest an când s-au împlinit o sută de ani de la întemeierea Academiei Bârlădene”, în *ibidem*, nr. 159, mai 2015, p. 18; Traian Nistiriuc-Ivanciu, „Utilă antologie, *Singurătate*, de Ion N. Oprea”, în „Academia bârlădeană”, 4 (53), trim. IV, 2013, p. 25; „Având ca temelie texte ale Sfintei Scripuri, profesorul Gheorghe Clapa realizează un convingător studiu despre tema propusă de inspiratorul antologiei, adăugând noi perspective singurătății: cauze, oglindire în Biblie, mijloace de a învinge, când devine o povară sau e benefică, izolarea prin singurătate, boli ale acesteia și tratamentul lor etic”. (n. n., Traian Nistiriuc-Ivanciu este profesor în municipiul Câmpulung-Moldovenesc); G. Coșeriu, „Aniversări bârlădene” în *Academia bârlădeană*, anul XXI, 1 (54), trim. I, 2014, p. 28; „Luni, 31 martie 2014, la Casa Națională *Stroe S. Belloescu* a avut loc un eveniment deosebit pentru urbea Bârladului. Din inițiativa laudabilă a conducerii Casei Naționale și a Primăriei au fost sărbătorite câteva dintre personalitățile Bârladului născute în perioada 1 ianuarie – 31 martie... Au urmat, în ordine, sărbătorii, cărora li s-au evidențiat meritele pe tărâm cultural. (...) Gheorghe Clapa, istoricul ce și-a pus amprenta în scrierile sale relevând oamenii de seamă ai județului... Primarul orașului le-a oferit câte o Diplomă de excelență”; „Prof. Gheorghe Clapa a stăruit asupra unei vechi tipărituri din secolul al XVII-lea – o Evanghelie de la 1682, descoperită în podul Muzeului Literaturii Române din Iași, lucrare cu un destin... aventuros, furată, recuperată, iar furată, iar recuperată, pentru a-și găsi până la urmă locul cuvenit în spațiul culturii românești vechi”. (Teodor Pracsu, „Satul academic”, în *Elanul*, nr. 48, februarie 2006, p. 14); „Profesorul Gheorghe Clapa este unul dintre cei mai prolifici colaboratori ai revistei *Elanul*, apărută sub egida *Academiei Rurale Elanul*, publicând articole și studii încă de la primele

numere, fiind participant activ la manifestările organizate de această Asociație Culturală pentru care colectivul redacțional îi urează multă sănătate, capacitate creatoare și un călduros *La mulți anii!*”, (Redacția, „Gheorghe Clapa - 65”, în *Elanul*, nr. 60, februarie 2007, p. 1 și 17); „Îmi face de fiecare dată plăcere să-i întâlnesc cu noi materiale și informații, care de care mai frumoase și interesante, printre care nu-i pot uita pe: ... Gheorghe Clapa...”. (Ion N. Oprea, „La mulți anii”, în *Elanul*, nr. 80-82, octombrie-decembrie 2008, p. 1); „Enumăr doar câțiva din cei dragi sufletului meu, luați la întâmplare, din aducer aminte: ... Gheorghe Clapa...”, (*Idem, ibidem*, p. 5); „Prof. dr. Laurențiu Gelu Chiriac, directorul Muzeului Județean *Ștefan cel Mare* din Vaslui, a omagiat pe profesorul Clapa cu prilejul împlinirii vârstei de 70 de ani.” (Gheorghe Clapa, „Simpozionul Științific «Despre oamenii și locurile Frunțenilor»”, în *Elanul*, nr. 123, mai 2012, p. 16); „... profesorului universitar Florin Păncescu din București, prefațatorul unei cărți scrise de prof. Gheorghe Clapa despre Ion N. Oprea ca istoric local”. (Ion N. Oprea, „C. D. Zeletin – în corespondență particulară – o întâmplare”, în *Elanul*, nr. 144, februarie 2014, p. 17); „Gheorghe Clapa a amintit despre zilele culturale ale Bârladului arătând contribuția personalităților tutovene la afirmarea culturii naționale, în acest an când s-au împlinit o sută de ani de la întemeierea *Academiei bârlădene*”. (Dr. Nicolae Ionescu, „Simpozion cultural la Roșiești de Rusalii”, în *Elanul*, anul XVIII, nr. 159, mai 2015, p. 18).

„Are dreptate prof. Gheorghe Clapa, aproape oricare autor de carte are în spate, alături de el, o revistă măcar, un colectiv redacțional care l-a sprijinit, i-a publicat încercările până ce acestea au fost adunate, să fie păstrate, cu ecou în lumea cititorilor, lucru pe care și eu l-am subliniat nu numai în volumul antologic, «Reviste? Luminoase, instructive și educative...», 2015”, Ion N. Oprea, „În loc de prefață”, în „*Ecouri*”, Editura PIM, Iași, 2016, p. 8; în continuare p. 71-108, studiul „Presa culturală...”.

Dar, iată ce scrie profesorul Gheorghe Clapa de la Bârlad: „... Faptul este cu atât mai de neînțeles cu cât în actuala presă literară, cât și în volumașele publicate de editurile din ultima vreme – creații ale unei pletore de nimeni acceptate, care fac de râs breasla poezilor – plouă cu așa-zise poezii, care nu sunt altceva decât cuvinte fără nici un sens, înșirate unele sub altele și, cel mai adesea, presărate cu termeni vulgari. Desigur, mi se poate răspunde că fenomenul se petrece astăzi în toate literaturile europene. Nimic mai adevărat, dar pe mine mă doare ceea ce se întâmplă în cea a țării mele. Spune, ce-i drept, un vechi adagio, că românul s-a născut poet, dar asta nu înseamnă că trebuie uitat un lucru esențial și anume acela că acest gen literar are niște stricte canoane și că, fără ritm și rimă, nu mai e poezie...”. (*ibidem*, p. 79-80).

„Istoric și eseist, profesorul Gheorghe Clapa se dovedește a fi prin recenta sa apariție editorială și poet, fiindcă volumul „Cristale de gând”, (Editura PIM, Iași, 2015) este un amplu și profund poem de dragoste. (...) Un important curriculum vitae aparținând autorului ne îndreptățește să afirmăm că Gheorghe Clapa merită toate aprecierile, felicitările și urările noastre”. (Petruș Andrei, Puiști, Vaslui, „Gheorghe Clapa, *Cristale de gând*: - O vocație onorată”, p. 83-88).

„Credință, curăție, iubire, simplitate și dragoste de neam, întru obârșia de țaran, din mila Domnului. Mesajul meu vă însoțește. Cu drag pentru celebrul profesor, critic și publicist Gheorghe Clapa. Bârlad. 16.06.2015, Iftenie Cioricu”. Dedicatie oferită de autor pe volumul de versuri „Țăranii și țărana iubesc pe Dumnezeu”, Editura *Sfera*, Bârlad, 2015, 136 pagini.

„Către sufletul treaz al *Părerilor tutovene*. (...) Mulțumesc d-lui Clapa, spirit analitico-sintetic deosebit, capabil să scoată apă vie și din piatră... (...) Domnului prof. Gheorghe Clapa, mulțumiri profunde pentru cele două recenzii, adevărate cronicile literare. Mult succes și încredere în forțele proprii, viitorul vă surâde – critica literară are nevoie de asemenea condeie. Iași, iulie 2004. Virgil Poiană”. Periodicul bârlădean *Părerii tutovene*,

nr. 764 din 8-13 iulie, publica eseu semnat de profesorul Gheorghe Clapa: „Virgil Poiană, *Surâsul electoral. Epigrame*, Editura Gama, Iași, 128 p. *Rădeți cu mine și votați bine!*”, p. 6.

Gheorghe Clapa, profesor, critic literar, Bârlad. Volume publicate: „Bârladul de altădată”, „Un veac într-un vis”, „Cristale de gând” etc., „Prof. dr. Dumitru V. Marin – 75 – Cercetător al culturii populare românești”, în *Supliment omagial literar-artistic, cu amici. Meridianul Cultural Românesc. La mulți ani! Dumitru V. Marin – 75 – 28 aprilie 2016*, Editura PIM, Iași, 2006, p. 31-39.

Cluj Napoca, 7 octombrie 2012

Dlui prof. Gheorghe Clapa, bărlădeanul scriitor din *Academia bărlădeană* și revista ei *Pagini medicale bărlădene*. Cu aleasă prețuire. Dedicatie oferită de Prof. dr. ing. Pompiliu Manea, pe lucrarea de 400 pagini și 1000 fotografii color, „Peregrin pe cinci continente”, Editura *Mediamira*, Cluj-Napoca, 2011.

Prof. Gheorghe Clapa, Bârlad, „O națiune ca să aibă viitor, trebuie să-și cunoască trecutul care-i dă forța coeziunii în prezent. Să fie dincolo de Lethel!”, în „Dincoace... dincolo... Respectul” de Ion N. Oprea, Editura PIM, Iași, 2016, p. 170-205.

Catalogul autorilor membri ai Cenaclului literar la distanță 4. Clapa Gheorghe - „Românii așa cum sunt”, p. 137; „Prietenie II”, p. 81; „Cu prieteni, despre prietenie”, p. 129; „Singurătate”, p. 113; „Darul vieții: Dragostea, II”, p. 5; „Dorul de-acasă”, p. 10; „Viața, viață...”, p. 186; „Revistele? Luminoase...”, p. 31; „Nu uita...”, p. 12, 284; „Dincoace... dincolo...”, p. 170, *ibidem*, p. 502-503.

Lucrări referitoare la biografia autorului:

- Prof. Gheorghe Clapa, „Ideal și împliniri. Omagiu scriitorului Ion N. Oprea la împlinirea vârstei de 80 de ani”, Editura PIM, Iași, 2012;

- *Idem*, „Vasluiul și vasluienii pe coordonatele istoriei”, Editura PIM, Iași, 2013, 562 p.;

- *Idem*, „Ion N. Oprea. Alergător de cursă lungă pe meridianele interesului general”, Editura PIM, Iași, 2015, 344 p.;

- *Idem*, „Studii conexiuni – I.N.O.”, Editura PIM, Iași, 2015, 247 p.;

- *ibidem*, p. 532;

„Cine este I. N. Oprea”, răspunsul poate fi prezentat și prin titlurile unor scrieri apreciative ale colaboratorilor săi: „Alergător de cursă lungă pe meridianele interesului general” (Gheorghe Clapa). Vezi, prof. Ana Dumitrescu, 22 martie 2016, „Ion N. Oprea – un octogenar al Iașului...”, în „Ion N. Oprea, Patriarh al scrisului. Colecționar de cuvinte frumoase. Aniversare 84”, Editura PIM, Iași, 2016, p. 10.

„Biograf al lui Ion N. Oprea, profesorul Gheorghe Clapa”, (vezi, „Ideal și împliniri. Omagiu scriitorului Ion N. Oprea”, 2012; Vasluiul și vasluienii pe coordonatele istoriei, 2013; „Ion N. Oprea. Alergător de cursă lungă pe meridianele interesului general” și „Studii conexiuni – I.N.O.”, 2015. (Prof. Ana Dumitrescu, *op. cit.*, p. 15).

„...Trei oameni de condei – profesorul Gheorghe Clapa, din Bârlad, profesorul, istoric și critic literar, Theodor Codreanu, din Huși, Robert Șerban, poet din Timișoara – se pronunțau, prin succinte citate, asupra acestui miracol care este **poezia**”. (Vasile Filip, Iași, „Surpriza cea mare”, *ibidem*, 5 februarie 2016. Publicat în *Lucafărul* din Botoșani, 26 februarie 2016, p. 37).

„...Albumul *Bârladul de altădată*, apărut într-o ținută grafică ireproșabilă, conține un apreciazabil număr de reproduceri, alb-negru și color, reprezentând imagini ale Bârladului. Imaginile au fost reproduse după cărțile poștale ilustrate aflate în colecțiile It. col. Gheorghe Vasiliu și a dr. Constantin Teodorescu (ponderea de 80% aparținând primului) și comentate cu multă competență și corectitudine de către profesorul Gheorghe Clapa, fapt ce ne face să afirmăm că albumul reprezintă un adevărat tom de documente destinate prezentului, viitorului și chiar eternității. Albumul este un adevărat caleidoscop arhitectural și urbanistic al Bârladului pe care mulți din cei ce viețuiesc astăzi pe aceste locuri nu l-au cunoscut...”. (N. Mitulescu, „În sfârșit, albumul

Bârladul de altă dată, a văzut lumina tiparului”, în *Părerii tutovene*, nr. 572 din 16-22 octombrie 2001, p. 1 și 4).

„... În afară de numele celor pe care-i găsim în caseta redacțională a revistei *Elanul*, editată de Școala *Mihai Ioan Botez* din satul Giurcani, comuna Găgești, aflată la cel deal zecelea număr, întâlnim și pe neobositul, harnicul într-ale scrisului, profesorul Gheorghe Clapa care semnează studiul *Mari dregători din Țara Românească și Moldova în «Istoria ieroglifică a lui Dimitrie Cantemir (1688-1705)»*. (Prof. Mihai Luca, „Preocupări care înobilează”, în *Părerii tutovene*, nr. 572 din 16-22 octombrie 2001, p. 7).

Bibliografie completă

- Gheorghe Clapa, „Bârladul de altădată”, Editura SHERPA, Târgu Mureș, 2001, 32 pagini.

- Gheorghe Clapa, „Bârladul – pământ de conviețuire pentru diferite culte”, Editura OPERA MAGNA, Iași, 2007, 58 pagini.

- Gheorghe Clapa, „Situația învățământului din orașul Bârlad între anii 1944-1948”, Editura DACRI, Bârlad, 2007, 298 pagini.

- Gheorghe Clapa, „Evoluția învățământului bărlădean între anii 1949-1990”, Editura DACRI, Bârlad, 2007, 183 pagini.

„Școala este principalul canal de difuzare a științei și culturii, de îmbogățire a minții, de modelare a caracterelor și formarea cetățenească a tinerelor generații. Școala trebuie să dea societății atât buni specialiști, cât și cetățeni înaintați, cu un orizont larg, cu spirit de inițiativă, cu o minte receptivă la tot ce e nou și avansat, cu înalt spirit de responsabilitate față de îndatoririle sociale”.

- Gheorghe Clapa, „Traian Nicola – personalitate de prestigiu a culturii române”, Editura DACRI, Bârlad, 2010, 170 pagini.

- Gheorghe Clapa, „Ideal și împliniri. Omagiu scriitorului ION N. OPREA la împlinirea vârstei de 80 de ani”, Editura PIM, Iași, 2012, 374 pagini.

- Gheorghe Clapa, „Vasluiul și vasluienii pe coordonatele istoriei”, cu o prefață ad-hoc..., Editura PIM, Iași, 2013, 562 pagini.

- Gheorghe Clapa, „Un veac într-un vis”, poem dedicat lui Ioan Măcnea Vetrișanu de la Prut, Editura PIM, Iași, 2014, 246 pagini.

- Gheorghe Clapa, „ION N. OPREA, alergător de cursă lungă pe meridianele interesului general”, Editura PIM, Iași, 2015, 266 pagini.

- Gheorghe Clapa, „STUDII – conexiuni – I.N.O.”, Editura PIM, Iași, 2015, 248 pagini.

- Gheorghe Clapa, „Cristale de gând”, Editura PIM, Iași, 2016, 332 pagini.

- Gheorghe Clapa, „Gravuri umane sau 150 ani de la înființarea Academiei Române (1866-2016)”, Editura PIM, Iași, 2016, 398 pagini.

- Gheorghe Clapa, „Destine împlinite sau 150 ani de la înființarea Academiei Române (1866-2016)”, Editura PIM, Iași, 2016, 393 pagini.

- Gheorghe Clapa, „UMORUL, medicamentul care tămăduiește”, Editura PIM, Iași, 2016, 411 pagini.

- Gheorghe Clapa, „RIDENDOTERAPIA sau terapia prin râs”, Editura PIM, Iași, 2016, 406 pagini.

- Gheorghe Clapa, „RĂSUL, vitamină a supraviețuirii umane!”, Editura PIM, Iași, 2016, 396 pagini.

- Gheorghe Clapa, „Cenaclul umoriștilor vasluieni - VALENTIN SILVESTRU – (20 de ani de la trecerea în neființă)”, Editura PIM, Iași, 2016, 280 pagini.

- Gheorghe Clapa, „SIMFONIA HUȘILOR sau OMAGIU prof. dr. ing. AVRAM D. TUDOSIE la împlinirea vârstei de 85 de ani”, Editura PIM, Iași, 2016, 643 pagini.

Dimitrie Cantemir nu doar la noi acasă... - Integrala manuscriselor Cantemir -

Ion N. OPREA

Considerat „copilul teribil” al Craiovei, elevul Liceului „Frații Buzești”, studentul Facultății de Filologie a Universității din Craiova, reprezentantul Doljului la competiția interjudețeană „Drum de glorie”, dedicată Independenței pe teme de cultură generală, transmisă în direct la T.V., prezent în cercul de tineri scriitori din Craiova, reperat și apreciat de Marin Sorescu, redactorul-șef al revistei Ramuri, privit și recunoscut de Constantin Noica ca „o promisiune ispititoare” a „grupului de la Păltiniș”, Constantin Barbu a atras atenția nu numai a celor de mai sus, ci și a multor alți intelectuali – Anton Dumitriu, Dumitru Stăniloae, Edgar Papu, Adrian Marino, Mihai Șova, el fiind autorul care a publicat de mult circa 25 de volume din opera lui Mihai Eminescu, pe care îl adulează, acum el fiind și autorul la Integrala manuscriselor Cantemir.

Acum, primele 20 de volume Cantemir au fost prezentate la Târgul Gaudeamus încă de la 22 noiembrie 2010, la care au participat acad Eugen Simion, Alexandru Surdu, Răzvan Theodorescu, Florin Rotaru, Ioana Feodorv și Constantin Barbu, coordonatorul integralei care va însemna în final 100 sau 125 de volume-operă

Cantemir, prezent și Paul Tudor, finanțatorul, important om de afaceri.

Fără a fi profesor universitar, Constantin Barbu este un intelectual de un fel deosebit, trebuie cunoscut, el și munca sa. În context trebuie reținut, fără a fi filoruși, dacă la 1714 turcii l-au omorât pe Constantin Brâncoveanu și fii săi, Petru cel Mare, cu tot Testamentul său, în 1711, l-a făcut prinț al Imperiului pe D. Cantemir ca și pe copiii lui.

Povestea cu manuscrisele lui Cantemir începe prin 1981 când în România Constantin Barbu publică un eseu în care dădea o pagină inedită în latinește din *Sacro-Sanctare Scientiae indepingibilis imago*, găsit într-un manuscris-Cantemir din Biblioteca Academiei Române, dovadă de ce este necesar ca elevii să învețe și să cunoască limba latină. Fusese copiat de Tocilescu în Rusia la 1878. De aici, cu câțiva ani în urmă, Barbu l-a contactat și rugat pe ambasadorul Rusiei la noi, Alexander Churilin, să îl ajute să scaneze manuscrisele lui Cantemir aflate în Rusia.

Pentru edificarea cititorilor, profit și le ofer informațiile care circulă pe internet despre cele de mai sus, Integrala manuscriselor Cantemir, lădița cu opera Barbu, set achiziționat chiar de Vladimir Putin, Putin care a aprobat scanarea documentelor aflate la Moscova, operă manuscrisă a românului Dimitrie Cantemir.

*

...„Vă prezentăm mai jos **interviul cu scriitorul Constantin Barbu**, cel despre care filosoful Constantin Noica spunea că este „excepțional de înzestrat pentru lucrări de erudiție și istorie literară”. Interviuul a fost înregistrat chiar înainte de plecarea la Moscova, unde, împreună cu sponsorul acestei întreprinderi culturale, Paul Tudor, urmează să aducă în țară fotocopiile următoarei tranșe din ediția acestei integrale Cantemir.

Ion Spănu: Cum a început această aventură prin Arhiva Moscovei?

Constantin Barbu: La festivitatea de acordare a unui premiu de excelență ambasadorului Federației Ruse, Alexander Churilin, l-am rugat să-mi aprobe intrarea în Arhiva de la Moscova, cu care, în principiu, a fost de acord.

e-mail: revistaelanul@gmail.com
<http://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: **Marin Rotaru**

Redactor-șef adjunct: **Cristian Onel**

Redactori corespondenți:

prof. univ. dr. **Vlad Codrea**,

Univ. „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

prof. univ. dr. **Ștefan Olteanu**, București

asist. univ. dr. **Bogdan Rățoi**,

Univ. „Al. I. Cuza Iași”

Dan Ravaru, Vaslui

Corneliu Bichineț, Vaslui

Mircea Coloșenco, București

dr. **Arcadie M. Bodale**, Vicovu de Sus

Serghei Coloșenco, Bârlad

drd. **Laurențiu Ursachi**, Bârlad

dr. **Laurențiu Chiriac**, Vaslui

Ion N. Oprea, Iași

dr. **Sorin Langu**, Galați

ISSN: 1583-3593

Tehnoredactare: **Bogdan Artene**
Tipar: **SC Irimex SRL Bârlad**

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

➔ După un timp, am fost surprins să primesc de la domnia sa o scrisoare în care mă întreba ce manuscrise vreau. *I-am trimis lista după Tocilescu, completată cu ce mai știam eu*, dar i-am spus, prevăzător, că le vreau pe toate. S-a dovedit că am procedat bine, întrucât acolo *am descoperit manuscrise despre care nu se știa nimic!* Abia în mai 2009, am primit confirmarea din partea rusă, **inclusiv prețul pentru fiecare filă scanată**. Din partea oficialităților române nu a fost nimeni dispus să finanțeze această operațiune, astfel încât abia în toamna lui 2009 am putut pleca la Moscova, când Paul Tudor, un om de faceri care conduce firma SC Besta SA, prin „Fundatia culturală Tudor”, a avut bunăvoința să sponzoriizeze tot demersul acesta, cu care România se va mândri multe secole de acum înainte, căci fondul acestor manuscrise este cel mai mare tezaur al României din afara granițelor!

„Vladimir Putin ne-a dat una dintre aprobări”

Constantin Barbu, coordonatorul „Integralei manuscriselor Cantemir”.

- Dar, cum de a rămas în uitare o asemenea arhivă?

- Simplu. Începând din 1878, când Tocilescu a tipărit primul volum Cantemir, și până azi, Academia Română a publicat doar 9 (nouă) volume de opere! Lui Tocilescu, îi aprobasesc copierea manuscriselor Țarul Alexandru al II-lea, iar mie, pentru documentele din Arhiva Ministerului de Externe, Vladimir Putin, care era pe atunci prim-ministrul Rusiei! De aceea, în semn de recunoștință, i-am trimis în dar această ladă care conține primele 25 de volume, apărute într-o ediție de lux cum rar se tipăresc în lume. Le știți, nu cred că mă contrazici...

- Dar, ce manuscrise erau în Arhiva Ministerului de Externe din Rusia?

- Acolo, am fost surprins să găsesc „Jurnalul persan” în limba rusă și „Manifestul lui Petru cel Mare”. Despre „Jurnalul persan”, Tocilescu credea că are doar 7 pagini, iar despre Manifest... credea că este „Catehismul persan”, care s-ar fi scufundat în mare!

- Academia Română spune că s-au mai scanat manuscrise Cantemir.

- Da, în anii ,60, s-au făcut fotocopii alb-negru după unele manuscrise, dar, vă rog să le comparați cu ediția aceasta, unde documentele sunt mai frumoase decât originalul! Ca să nu mai spun de numărul lor... De altfel, se știe că Tocilescu furase, pur și simplu, 3 fascicule, pe care le rezumăm astfel: 4 pag. din „Epistola dedicatorie” la „Sacro-sanctae scientiae indepingibilis imago”, 24 de pag. din „Index Rerum Nobilium”, de la aceeași lucrare, și fila 42 din „Loca Obscura”. Și pe acestea le-am introdus în ediția mea, reîntregind astfel „Sacro-sanctae scientiae indepingibilis imago” și „Loca Obscura”.

- Bănuiesc că nu e așa de ușor să cauți printr-o arhivă cum este cea a Moscovei? Ne povestești care a fost cea mai mare surpriză din această aventură prin hârtiile lui Cantemir?

- Știam, din sursă științifică sigură, că arhiva păstrată de Serghei Cantemir, fiul cel mai mic al lui Dimitrie, compusă din 27 de pachete, a fost cumpărată la licitație la moartea sa și se află într-una dintre arhivele Moscovei. Mergând prin arhiva de acte străvechi, conduși de directorul acesteia (căci, pe acolo, nu te plimbi ca pe Unirii!), m-am trezit în fața a 76 de lădițe pe care scria „CANTEMIR”! Bucuria mea a fost de om smintit. Directorul ne-a adus opisul și de la el am aflat că acesta fusese făcut între 1898 și 1956! Ultimul care ordonase terminarea inventarului fusese Stalin, în 1935, când s-au și adus în România osemintele lui Cantemir! Și, dacă tot veni vorba, să ne amintim că atunci sicriul lui Cantemir a fost primit pe covor roșu, cu salve de tun, fiind salutat de Guvernul țării, iar lorga a stat drept în fața Voievodului!

- Dintre aceste 76 de lăzi, câte ai reușit să scanezi?

- Doar una! De fapt, partea rusă a scanat documentele, în condiții excepționale. În această primă ladă, este corespondența dintre Antioh, Maria și Constantin Cantemir și formează două dintre volumele actualei ediții! Îți dai seama cât a mai rămas de tipărit? **„În final, ediția va avea peste 100 de volume!”**

- Ai o estimare a numărului total de volume al acestei ediții Cantemir?

- Probabil că, în final vor fi vreo 100 de volume, dacă nu vom mai avea și alte surprize prin arhivele lumii. Tragedia este că, pentru întocmirea acestei ediții, nu plătește decât Ludovic al XIV-lea, cum îi spun eu lui Paul Tudor! Cu el și cu ceilalți prieteni ai lui Cantemir, intenționez să aduc în țară și celelalte manuscrise ale Domnitorului, care se află în alte 10 țări, în afară de România și Rusia!

- Care sperii să fie impactul acestei colosale ediții Cantemir?

- Sper, ca în anii viitori, să se scrie cărți și să se dea doctorate după această ediție, căci Cantemir, prin toată opera lui, ar putea să tragă după el toată cultura română! Ca să nu mai spun că și politicienii noștri ar putea sta altfel de vorbă cu mai-marii lumii dacă le-ar pune pe masă o astfel de ediție! N-ar mai avea tonul acela arogant pe care-l au acum Barroso, Viviane Reding, președinta Lituaniei sau chiar doamna Merkel!

- Un mesaj pentru final, înainte de plecarea la Moscova?

- Trebuie să ținem minte că, în 1711, cel mai vestit țar rus, Petru cel Mare, l-a făcut pe Dimitrie Cantemir prinț al Imperiului rus și tot la fel a procedat cu toți copiii lui, pe care Rusia i-a tratat princiar, până la stingerea stirpei! Asta, în timp ce, în 1714, Constantin Brâncoveanu și fiii săi erau umiliți și decapitați la Constantinopol de Sultanul Ahmed al III-lea, despre care se spune că ar fi trăit în „epoca lălelei”. **Cantemir era cineva în vremea lui, iar rușii l-au apreciat cum se cuvine**. Nu putem să rămânem mai prejos, noi, cei care-i suntem urmași!